

Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto

Baudžiamosios justicijos katedra

Vakarės Pauliukevičiūtės

V kurso, teisės studentės

Magistro darbas

Kovos su terorizmu baudžiamosios teisinės priemonės Europos Sąjungoje

Criminal law measures to combat terrorism in the European Union

Vadovas: Aurelijus Gutauskas

Recenzentas: Paulius Veršekys

Vilnius

2020

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamos kovos su terorizmu baudžiamosios teisinės priemonės Europos Sąjungoje, vertinamas taikomų priemonių efektyvumas. Taip pat atskleidžiama terorizmo sąvoka ir pagrindinės su ja susijusios problemos, išskiriamos pagrindinės terorizmo rūšys. Taip pat atskleidžiama bei analizuojama, kaip skirtingos Sąjungos ir valstybių narių institucijos vykdo ES užduotis kovos su terorizmu srityje. Lyginami skirtingų pasaulio valstybių ir Sąjungos baudžiamieji įstatymai bei galimos bausmės skirtingose jurisdikcijose.

Pagrindiniai žodžiai: terorizmas, kova su terorizmu Europos Sąjungoje, terorizmo prevencija, baudžiamosios teisinės priemonės, baudžiamasis įstatymas.

This paper analyzes the criminal legal measures of the fight against terrorism in the European Union, evaluates the effectiveness of the applied measures. It also reveals the concept of terrorism and the main problems associated with it, distinguishes the main types of terrorism. It also reveals and analyzes how the different institutions of the Union and the Member States carry out the EU's counter-terrorism tasks. It compares the criminal laws of different countries of the world and the Union, as well as possible sentences in different jurisdictions.

Keywords: terrorism, the fight against terrorism in the European Union, prevention of terrorism, criminal law measures, criminal law

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1 Terorizmo samprata.....	5
1.1.Kriminologinė terorizmo samprata.....	5
1.2 Terorizmo rūšys.....	8
1.3 Istorinė raida.....	14
2 Terorizmo grėsmė ES:.....	19
2.1 ES Politika kovoje su terorizmu.....	19
2.2 Pagrindiniai ES teisės aktai kontroliuojant terorizmą baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis ir jų reikšmė.....	28
2.3 Europos kovos su terorizmu centras ir jo veikla	34
3 Kovos su terorizmu baudžiamųjų teisinių priemonių įgyvendinimas Lietuvoje	37
IŠVADOS	44
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	48
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IVADAS

Nagrinėjamos temos aktualumas. Terorizmo ištakos Europoje siekia XVIII amžių ir yra siejamos su Prancūzijos revoliucijos laikotarpiu Jakobinų vyriausybės vykdomais teroraais. Tačiau ypatingas temos rimtumas išryškėjo po 2001 metų įvykių Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur 19 kovotojų, susijusių su islamo ekstremistų grupuote „al Qaeda“, pagrobė keturis lėktuvus ir įvykdė savižudybės išpuolius prieš taikinius JAV. Šio išpuolio metu žuvo beveik 3000 žmonių. Šis įvykis tapo pagrindine iniciatyva Jungtinėms Amerikos Valstijoms pradėti kovą su terorizmu (September 11 Attacks, 2010). Teroro aktų išpuoliai neapsiriboja viena šalimi ir yra laikomi viso pasaulio šalių saugumo iššūkiu.

Terorizmo veiksmai yra vienas rimčiausių visuotinių žmogaus orumo, laisvės, lygybės ir solidarumo vertybių, žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių, kuriomis grindžiama Sąjunga, pažeidimų. Jie taip pat yra vienas rimčiausių išpuolių prieš demokratiją ir teisinę valstybę – principai, kurie yra bendri valstybėms narėms ir kuriais grindžiama Sąjunga (DIRECTIVE (EU) 2017/541..., 2017). 2019 metais Europoje įvyko 119 teroristinių išpuolių, skaičiuojant sėkmingai įvykdytus ir nesėkmingus ar sužlugdytus. Iš jų 21 priskiriamas džihadistų terorizmui (Terrorism in the EU..., 2020). Nors remiantis Europos Sąjungos duomenimis teroristinių atakų skaičius mažėja, tačiau grėsmės lygis vis dar išlieka aukštas.

Po 2015 metų Europą „supurtė“ nauja terorizmo banga. Tais pačiais metais buvo įvykdytas Islamo Valstybės išpuolis Prancūzijoje, nusinešęs beveik 138 gyvybes. Europos tarybos Viceprezidentas Margaritis Schinas sakė: „Įtraukiantys ir teisėmis pagrįsti mūsų Sąjungos pagrindai yra stipriausia mūsų apsauga nuo terorizmo grėsmės. Kurdami visuomenes, kuriose kiekvienas gali rasti savo vietą, mes sumažiname ekstremistų pasakojimų patrauklumą. Tuo pačiu metu europietiškas gyvenimo būdas nėra pasirenkamas ir mes turime padaryti viską, kas įmanoma, kad užkirsti kelią tiems, kurie siekia jį panaikinti. Šiandienos kovos su terorizmu darbotvarkėje daugiausia dėmesio skiriame investicijoms į mūsų visuomenės atsparumą priemonėmis, kuriomis siekiama geriau kovoti su radikalėjimu ir apsaugoti viešąsias erdves nuo išpuolių taikant tikslines priemones“ (Security Union: A Counter – Terrorism..., 2020). Europos Sąjunga pasitelkia ne tik realius apribojimus susijusius su ginklais, šaudmenimis, sienų bei socialinių tinklų kontrole, bet ir bankines institucijas siekiant užkirsti kelią bet kokiam terorizmo finansavimui.

Teroro aktu pažeidžiamos pamatinės žmogaus teisės ir laisvės įtvirtintos 1948 metų Generalinės asamblėjos priimtoje Visuotinėje Žmogaus teisių deklaracijoje, kurioje įtvirtinama, kad asmenys yra lygūs, nepaisant jų skirtumų: rasės, odos spalvos, lyties,

kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės, gimimo ar kitokios padėties. Remiantis deklaracijos preambulės tekstu, nusikaltimai, kurie įvykdomi nepaisant ir niekinant aukščiau paminėtas žmogaus teises, yra barbariški. Valstybės, kiekvienas asmuo ir visuomenės organas turi užtikrinti ir skatinti pagarbą šioms teisėms. Siekiant įgyvendinti deklaracijos tekstą, žmogaus teisės turi būti ginamos pasinaudojant mokymu ir švietimu, pažangiomis nacionalinėmis bei tarptautinėmis priemonėmis, užtikrinant, kad jos būtų visuotinai ir tikrai pripažįstamos bei taikomos tiek pačių valstybių narių tautoms, tiek jų jurisdikcijai priklausančių teritorijų tautoms (Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, 1948).

Darytina išvada, kad dėl pasekmių masto ir pažeidžiamų vertybių, terorizmas kelia didelę grėsmę pasaulio saugumui. Dėl šios priežasties būtina keisti bei tobulinti teisės aktus, bendrąją valstybių praktiką ir gerinti tarpusavio bendradarbiavimą, siekiant užtikrinti tinkamą kovą su terorizmu.

Darbo tikslas. Atskleisti Europos sąjungos pasitelkiamas priemones kovojant su terorizmu bei įvertinti taikomų priemonių efektyvumą.

Darbo uždaviniai. Darbo tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai:

1. Atskleisti kovos su terorizmu sampratą, istorinę raidą ir ją nulėmusius pasaulio įvykius;
2. Įvertinti Europos Sąjungoje įtvirtintas kovos su terorizmu priemones, jų efektyvumą bei taikymą valstybių narių atžvilgiu;
3. Atskleisti kaip terorizmo prevencija vykdoma valstybių viešo ir privataus sektoriaus įstaigose bei įmonėse;
4. Aprašyti reglamentavimą bei institucijų veiklą Europos Sąjungoje kovos su terorizmu srityje;
5. Įvertinti Europos Sąjungos sprendimus dėl kovos su terorizmu įtaką Lietuvos teisei.

Objektas. Magistro darbo objektas yra Europos Sąjungos taikomos priemonės siekiant kovoti su terorizmu.

Hipotezė. Europos Sąjungos taikomų priemonių kovojant su terorizmu veiksmingumo vertinimas yra sudėtingas dėl apibrėžtumo trūkumo politiniuose tiksluose. Baudžiamosios teisinės priemonės kaip ir politiniai ES sprendimai labiau sąlygojami ne tendencijų, o pasaulinių įvykių.

Naudoti tyrimo metodai.

Lyginamasis metodas naudojamas nagrinėjant sąvokos, praktikos bei doktrinos skirtumus tarp Europos Sąjungos ir kitų šalių teisėje.

Dokumentų analizės metodas siekiant tyrinėti teismų praktiką bei norminę medžiagą.

Apibendrinimo metodas naudojamas susisteminti išvadas sprendžiant darbo uždavinius.

Istorinis metodas naudojamas siekiant atskleisti sąvokos istorinę raidą, jos keitimąsi atsižvelgiant į istorinius įvykius.

Darbo originalumas. Darbo originalumas pasireiškia nagrinėjant Europos Sąjungos taikomas priemones, taip pat atskleidžiant ES institucijų veiklą. Taip pat ypatingas dėmesys skiriamas atskiroms šalių institucijoms (bankams, oro uostams), kurios sukurtas priemones prieš kovą su terorizmu naudoja savo kasdiniame darbe. Terorizmo tendencijos ir teroristiniai išpuoliai skatina egzistuojančių priemonių taikomą siekiant užkirsti kelią terorizmui vystymąsi ir pokyčius.

Terorizmo sąvoka nagrinėjama ir kitose magistriniuose darbuose, tačiau darbų, kuriuose būtų nagrinėjamos priemonės siekiant užkirsti kelią terorizmui nėra daug. Buvo rastas vienas magistro darbas atitinkantis temą. Magistro darbas vertina Europos Sąjungos taikomų priemonių pagrįstumą ir sėkmę kovos su terorizmu srityje laikotarpiu nuo 2001-2016 metų (Adomaitytė, 2018, p. 8). Darbas didžiąją dalimi remiasi į politines priemones bei veiksmus, kuriais siekiama kovoti su terorizmu, taip pat daugiausiai dėmesio skiriama Džihadistų terorizmui. Dėl nuolat besikeičiančios baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimų bei politikos strategijų kovos su terorizmu srityje, daug pokyčių įvyko po 2016 metų, tačiau jie magistro darbe buvo aptarti glaustai.

1 Terorizmo samprata

1.1. Kriminologinė terorizmo samprata

Terorizmas kaip reiškinys gali būti suprantamas įvairiai, t. y. politine, socialine, teisine, etnine, istorine, ekonomine ir net karine prasme. Terminas „terorizmas“ atsiradimo ir formavimosi procesas iki šiol nėra aiškus. Pagrindinė priežastis ta, kad ir tarptautinėje arenoje, ir valstybių nacionaliniu lygmeniu sutinkamos įvairios teisei priešingos veikos, įvardijamos kaip terorizmas, teroristinė veikla, teroras, teroro aktas (Gutauskas, *et al.*, 2004, p. 26). Taigi terorizmo sąvoka yra paplitusi skirtingose moksluose ir dėl šios priežasties sąvokos vieningumas bei suderinamumas yra sudėtingas.

Remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų Baudžiamuoju kodeksu, terorizmo definicija yra suskirstyta į tarptautinį ir vidinį terorizmą. Tarptautinis terorizmas: smurtiniai, nusikalstami veiksmai, kuriuos vykdo asmenys ir (arba) grupės, įkvėptos paskirtų užsienio teroristų organizacijų ar tautų (valstybės remiamos) ar susijusios su jomis. Vidinis terorizmas: smurtiniai, nusikalstami veiksmai, kuriuos asmenys ir (arba) grupės daro siekdami kitų ideologinių tikslų, kylančių iš vidaus įtakos, pavyzdžiui, politinio, religinio, socialinio, rasinio ar aplinkosauginio pobūdžio (Title 18 United States Criminal..., 1926). Tokiam skirstymui pritaria ir Lietuva, teigdama, kad daugiau grėsmės kyla iš išorinio terorizmo, nes vidaus saugumas nesuteikia galimybių formuoti vidaus teroristinėms grupuotėms (Kova su terorizmu, 2013). Taip pat savo teisės aktuose JAV atskirai išskiria terorizmo ir teroristinių grupių sąvokas. Terorizmas, tai tyčinis, politiškai motyvuotas smurtas, vykdomas grupių ar slaptųjų agentų prieš konfidencialius ir paslėptus taikinius. Tai atskleidžia, kad teroristinės grupuotės apdairiai slepia informaciją apie bet kokią galimą pasikėsinimą į žmonių gyvybes. Dėl šios priežasties sustabdyti ar numatyti galimas atakas yra sudėtinga. Terminas teroristų grupė aprašomas pakankamai glaustai ir pabrėžiamas tik grupių praktikavimosi tarptautiniam terorizmui momentas (Title 22 United States Criminal..., 1926).

Islamo bendradarbiavimo organizacijos priimtoje 1999 m. konvencijoje dėl kovos su tarptautiniu terorizmu, pateikiamas terorizmo apibrėžimas: bet koks smurto aktas ar jo grasinimas, nepaisant jo motyvų ar ketinimų, įvykdytų vykdant individualų ar kolektyvinį nusikalstamą planą siekiant terorizuoti žmones ar grasinti jiems pakenkti ar kenkiantys jų gyvenimui, garbei, laisvėms, saugumui ar teisėms arba keliantys pavojų aplinkai ar bet kokiai įstaigai ar viešajai ar privačiai nuosavybei, juos užimančius ar užvaldžiusius, keliantys pavojų nacionaliniams ištekliams ar tarptautinėms priemonėms arba keliantys

grėsmę stabilumui, teritoriniam vientisumui, politiniam nepriklausomų valstybių vienybei ar suverenitetui (Convention of the Organisation of..., 1999).

Europos Tarybos konvencijoje priimtoje 2005 m. Europos Tarybos konvencijoje dėl terorizmo prevencijos (CETS Nr. 196) nepateikiamas terorizmo apibrėžimas, tačiau kriminalizuojamas viešas provokavimas įvykdyti teroristinį nusikaltimą ir verbavimas bei terorizmo rengimas. Ministrų komitetas priėmė Papildomą Konvencijos protokolą. 2015 m. Gegužės mėn. Protokole nurodoma, kad baudžiama už verbavimą terorizmu, terorizmo rengimą, kelionę į kitą valstybę su terorizmu susijusiais tikslais ir lėšų tokioms kelionėms teikimą ar rinkimą. 2015 m. Spalio 22 d. ES ir dvylika valstybių narių pasirašė protokolą. Tą pačią dieną Liuksemburgo prezidentūra ES vardu pasirašė konvenciją (Pawlak, 2015, p. 1). Teroristinės grupės sąvoka pateikiama Europos Sąjungos direktyvoje dėl kovos su terorizmu: tai struktūruota daugiau nei dviejų asmenų grupė, įsteigta tam tikram laikotarpiui ir veikianti kartu teroristinių nusikaltimų padarymui; „Struktūrinė grupė“ reiškia grupę, kuri nėra atsitiktinai suformuota nedelsiant padaryti nusikaltimą ir kuriai nereikia turėti oficialiai apibrėžtų narių vaidmenų, narystės tęstinumo ar išvystytos struktūros. Taip pat direktyvoje pateikta teroristinių nusikaltimų sąvoka: tyčiniai veiksmai, kurie, atsižvelgiant į jų pobūdį ar kontekstą gali rimtai pakenkti šaliai ar tarptautinei organizacijai. Šių tyčinių veiksmų tikslai: 1. Rimtai gąsdinti gyventojus; 2. Nepagrįstai priversti vyriausybę ar tarptautinę organizaciją atlikti bet kokią veiksmą arba susilaikyti nuo jo; 3. Rimtai destabilizuoti arba sunaikinti pagrindines šalies ar tarptautinės organizacijos politines, konstitucines, ekonomines ar socialines struktūras (Directive (EU) 2017/541 of the European..., 2017).

Taigi nėra vieno sutarto apibrėžimo, kuris nuodugniai atskleistu terorizmo sąvoką. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad nusikaltimą gali atlikti tiek vienas asmuo, tiek asmenų grupė. Taip pat vienas iš terorizmo požymių yra palyginti ilgą laiko tarpą trunkantis bendradarbiavimas grupuotėje, reikiamų finansinių lėšų surinkimas bei išpuolių plano sudarymas. Veiksmai, kuriems yra ruošiami teroristai, gali užtrukti ilgus metus, taip į grupuotes įtraukiant vis daugiau asmenų.

Nė vieno kito elgesio kriminalizavimas nesukelia tiek diskusijų kiek terorizmas ir teroristai. Diskusijos apie terorizmą ir jo tyrimą atspindi bendrą kriminologijos problemą. Nors daugelis kriminologų pripažįsta vyriausybės teisinius nusikaltimų apibrėžimus, kiti teigia, kad nusikaltimų tyrimas turi apimti, pavyzdžiui, „žmogaus teisių“ pažeidimus, rasizmą ir kitą elgesį, kuris teisiniuose kodeksuose nėra aiškiai apibrėžtas kaip nusikalstamas (Smith, 1994, p. 5).

Tai atskleidžia bendrosios sąvokos, leidžiančios apibūdinti terorizmą, trūkumą. Iki šiol nėra pateikta vieno varianto kaip nustatyti, ar nusikalstami veiksmai gali būti vertinami kaip terorizmas. Pasaulio valstybės skirtingai priskiria nusikalstamus veiksmus prie terorizmo. Kaip pavyzdį galima pateikti Jungtines Amerikos Valstijas, kur FTB paprastai bombardavimų nelaikė teroristiniais veiksmais, nebent dėl jų atsakomybę būtų prisėmusi teroristinė grupė arba FTB galėtų teigiamai nustatyti tokią grupę kaip atsakingą (Smith, 1994, p. 12). Didžiąją dalimi ir iki dabar laikomasi pozicijos, kad terorizmą galima apibūdinti išskiriant tam tikrus grupių ar žmonių atliekamus veiksmus arba vertinant atliktų veiksmų padarinius. Laitinas ir Shapiro pabrėžia, kad terorizmas nėra tiesioginis iracionalaus elgesio rezultatas. Terorizmas yra sudėtinga strategija, skirta ekonominiams ir politiniams tikslams pasiekti, įsišaknijusi dėl ryškių kultūrinių ir religinių skirtumų ir naudodama ideologinį įsipareigojimą savo organizacijai sustiprinti. Jų išvada gali apimti kultūrinių ir religinių veiksnių vaidmenį socialiniuose konfliktuose per visą istoriją (Keefer *et al.*, 2008, p. 6).

Terorizmo nusikaltimai yra skirtingi. Fanatikai ir kiti karštojo ideologinio ar panašaus tikslo sujaudinti žmonės yra mažiau nuspėjami nei profesionalūs nusikaltėliai. Sprogdintojai savižudžiai kelia labai ypatingą mirtiną riziką, dėl nenuspėjamų veiksmų bei galimų susisprogdinimo padarinių. Kitų nusikaltimų padariniai neskatina tos pačios baimės ar rizikos. Naudojamų taikinių pobūdis ir lankstumas naudojant savižudžių bombardavimą paprastai reiškia, kad įvykio datą ir laiką galima perkelti per trumpą laiką arba žymiai paankstinti, jei esama įtarimų, kad buvo įsiskverbta ar aptikta grupuotė. Pavojus dalyvaujantiems ir kitiems informatoriams yra labai didelis; informatoriai tokiais atvejais gali būti brangūs, net jei informacijos pateikimo apimtis nėra didelė ir yra tik maža bendro vaizdo dalis. Stebėjimas gali būti sunkus ir reikalaujantis daug darbo ir išteklių. Teroristai dažnai yra apmokyti ir atsargūs žmonės: saugomasi ne tik galimo grupuotės buveinės susekimo, bet ir elektroninio ar kitokio pobūdžio stebėjimo (Lord Carlile, 2007, p. 23). Siekiant atskleisti bei suskaldyti grupuotę yra būtinas jos vidinis tyrimas bei galimų veiksmų numatymas ir atskleidimas. Tačiau vidinis tokių grupuočių gyvenimo tyrimas yra sunki užduotis valstybės institucijoms. Šios bendruomenės dažniausiai yra labai uždaro rato ir asmenys, kurie išpažįstą tuos pačius tikslus, tikėjimą, siekia to paties tikslo, nėra linkę dalintis informacija arba išduoti kitus bendrijos narius.

Taigi galima daryti išvadą, kad terorizmas kaip veikia susideda iš skirtingų veiksmų, tikslų bei padarinių. Dėl skirtingų tikslų, naudojamų priemonių, bendruomenės uždarmo bei paslaptingo šių grupuočių „vidaus gyvenimo“ tyrimas yra apsunkintas. Remiantis aukščiau išsakytais teiginiais, galima apibrėžti, kad terorizmas pasižymi alternatyviomis

veikomis: verbavimu, finansinių lėšų kaupimu, grasinimu, teroro akto įvykdymu. Taip pat, tai iš anksto suplanuota, pamatines žmogaus teises ir laisves pažeidžianti veika, kuriai būdingas įbauginimas bei provokacija. Terorizmas gali būti vertinamas kaip „anarchizmas“, pasireiškiantis tarp mažesnių grupių dėl religinių, politinių ar socialinių požiūrių skirtumų, kai veika planuojama ir vykdoma siekiant atkreipti dėmesį arba turint apibrėžtą tikslą.

1.2 Terorizmo rūšys

Europos Sąjungos terorizmo padėties ir tendencijų ataskaitoje teroristinės organizacijos skirstomos pagal jų motyvacijos šaltinius. Tačiau daugelyje grupių yra įvairių motyvuojančių ideologijų, nors paprastai dominuoja viena ideologija ar motyvacija. Asmenų ir teroristų grupių skirstymas pagal jų palaikomą ideologiją ar tikslus neturėtų būti painiojamas su motyvuojančiais veiksniais ir radikalėjimo keliais. Tai reiškia, kad veiksniai nulemiantys asmenų požiūrį bei jų prisidėjimą prie teroristinės grupuotės nėra tie patys veiksniai, kurie nulemia teroristinį išpuolį ir aktyvų dalyvavimą teroristinėje veikloje. Pagrindinių priežasčių, vedančių žmones į radikalėjimą ir terorizmą reikia ieškoti aplinkoje (struktūriniai veiksniai) ir asmeninėse interpretacijose (psichologiniai veiksniai). Taip atskleidžiama, kad asmeniui didžiausią įtaką dėl prisidėjimo prie teroristinės grupuotės ar teroristinės ideologijos išpažinimo gali daryti asmens gyvenamoji aplinka (religinė ar griežtai politinė) arba asmens mokymas. Europos Sąjungos ataskaitoje naudojamų kategorijų pasirinkimai atspindi dabartinę situaciją Sąjungoje, apie kurią pranešė valstybės narės. Kategorijos nebūtinai viena kitą išskiria (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 94).

Atsižvelgiant į tai, kad terorizmo sąvoka yra plati ir talpina ne tik galimus veiksmus, tikslus, padarinius bei motyvus, ES pasirinko tik vieną iš galimų skirstymo variantų. Nors daugiausiai dėmesio skiriama motyvacijos šaltiniui, šis skirstymas atskleidžia daugiausiai skirtumų tarp terorizmo išpuolių, asmenų vykdančių terorizmo aktą tikslus, galimus veikimo būdus bei tendencijas. Šioje ataskaitoje nagrinėjamas visų formų terorizmas, tačiau daugiausiai dėmesio skiriama šioms rūšims: Džihadistų terorizmas, Nacionalistinis ir separatistinis terorizmas, Kairiųjų ir anarchistinis terorizmas, Dešiniųjų terorizmas, Vieno klausimo terorizmas (Terrorism, 2007).

Džihadistų terorizmas – ši terorizmo forma yra islamistinės ideologijos ir džihado idėjos derinio produktas (Bakker, 2006, p. 8). Didžiausia dalimi ši terorizmo forma yra siejama su religiniu fanatizmu, tačiau dalis įvykdytų išpuolių turi politinę ir socialinę svarbą. Europoje ši terorizmo forma išryškėjo 1995 Prancūzijoje, kur įvyko keletas

terroristinių išpuolių už kuriuos buvo atsakingi Alžyro ekstremistai. Išpuoliai siejami su Paryžiuje nužudytu Alžyro opozicinės grupuotės „Islamo gelbėjimo frontas“ (FIS) įkūrėju Abdelbaki Saharaoui. Tačiau nustatyti, koks įvykis paskatino išpuolių serija nustatyti nepavyko. Aštuoni žmonės žuvo ir 160 buvo sužeisti per išpuolius, kurie buvo surengti traukinių stotyse, turguose ir kitose viešose vietose, siekiant padidinti civilių aukų skaičių. (1995 Patterns of Global Terrorism, 1996).

Džihadizmas apibūrinamas kaip smurtinė salafizmo srovė, revivalistinis musulmonų sunitų judėjimas, atmetantis demokratiją ir religiniais pagrindais išrinktus parlamentus, teigdamas, kad žmogaus įstatymai prieštarauja Dievo, kaip vienintelio įstatymų leidėjo statusui. Priešingai nei kitos salafistinės srovės, kurios dažniausiai būna tylios, džihadistai smurtą įteisina remdamiesi klasikinėmis islamo doktrinomis dėl džihado (religiškai sankcionuotas karas). Džihadistai naudojami istoriniu palyginimu su viduramžių krikščionių kryžiaus žygiais aprašydami dabartinę situaciją: manoma, kad sunitų islamą užpuola pasaulinis nemusulmoniškas aljansas, apimantis krikščionis, žydus ir kitas religijas, tokias kaip budistai ir induistai, bet taip pat ir pasauliečiai. Musulmonų pasaulio vyriausybės laikosi nuomonės, kad asmenys, įmonės ar organizacijos, susivienijusios su „islamo priešais“ (pavyzdžiui, narystė Jungtinėse Tautose (JT)), yra paskelbti ne musulmonais. Šis „atskyrimas“ nuo bendruomenės žinomas kaip takfiras. Šis atskyrimas iš islamo bendruomenės yra vienas iš pateisinimų, kodėl asmenys ar juridiniai asmenys tampa teroristų taikiniais. Pagrindiniai džihadistų grupuočių atstovai yra „al Qaeda“ tinklas ir vadinamoji „Islamo valstybė“ (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 95).

Londone 2017 metais įvyko trys išpuoliai. Lapkritį teroristų grupė, pasinaudodama transporto priemone bei šaltaisiais ginklais, pražudė 8 ir sužeidė per 30 žmonių. Trys asmenys dalyvavę teroristinėje atakoje buvo nukauti policijos pareigūnų (Terrorists attack London Bridge, 2017). Už šią ataką atsakomybę prisėmė ISIS grupuotė, dar žinoma kaip Islamo valstybė. ISIS susikūrė kaip grupuotės „al Qaeda“ atmaina ir siekia sukurti islamo valstybę, vadinamą kalifatu visame Irake, Sirijoje ir už jos ribų. Daugiausiai pajamų iš naftos industrijos ir nelegalių veikų (turto prievartavimo, mokesčiu grobimo) gaunanti teroristų grupuotė 2014 m. kontroliavo didesnę nei 88 000 kvadratinų kilometrų plotą Sirijoje ir Irake, nuo Viduržemio jūros pakrantės iki pietų Bagdado, tačiau 2016 metų duomenimis ji prarado apie 40% valdomų teritorijų (ISIS Fast Facts, 2020). JAV intensyviai kovoja su grupuote siekiant ją sunaikinti: 2019 metais JAV specialiuju operacijų pajėgų vykdyto reido Sirijos šiaurės vakaruose metu tuometinis ISIS vadas sisisprogdino panaudodamas „savižudybės liemenę“ (Callimachi, *et al.*, 2019), taip pat 2021 metais Jungtinių Amerikos Valstijų oro antskrydžiai per bendrą misiją su Irako

pajėgomis nužudė aukščiausią „Islamo valstybės“ lyderį Irake. Už išpuolį, kurio tikslas buvo sustabdyti grupuotės atgimimą ir reikalauti atpildo už mirtiną dvigubą savižudybės bombardavimą Bagdade sausio mėnesį (Arraf, *et al.*, 2021), JAV siekia patraukti visus už teroristinių grupuočių besislepiančius vadus, taip siekiant sutrikdyti grupuočių struktūras, išblaškyti bei įbauginti kitus jos narius.

Nacionalistinis ir separatistinis terorizmas – teroristų grupės motyvuoja nacionalizmas, etninė kilmė ir (arba) religija. Separatistų grupės siekia atskirti valstybę iš didesnės šalies arba prijungti teritoriją iš vienos šalies į kitą. Kairieji ar dešinieji ideologiniai elementai šio tipo grupėse nėra neįprasti. Į šią kategoriją patenka Airijos respublikonų armija (IRA), baskų ETA ir kurdų PKK organizacijos (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 54). IRA ir ETA yra Europos Sąjungos viduje veikiančios separatistinės bei nacionalistinės grupės, motyvuojamos tam tikros etninio nacionalizmo formos. Nors abu pagrindiniai motyvai yra tam tikra etninio nacionalizmo forma, ETA retai veikia už Ispanijos ribų, o IRA veikia Airijoje, Didžiojoje Britanijoje ir Vakarų Europoje (Military Review, 1995, p. 18). PKK organizacijos veikimo teritorija yra Kurdistanų regionas¹, kur 1974 metais atsiskyrus iš didesnės grupuotės susikūrė Kurdistano darbininkų partija. Vakarų šalys, įskaitant Europos Parlamentą ir Europos tarybą yra pripažinusios, kad ši radikalų grupė veikia kaip teroristinė organizacija ir jos veikla yra atidžiai stebima (A Report on the PKK..., 1995).

Vienas iš pasaulį sukrėtusių įvykių siejamas su separatistinėmis grupėmis yra 2014 metų Rytų Ukrainos konfliktas. Prasidėjęs protesto akcijomis siekiant didesnio bendradarbiavimo su Europos Sąjunga ekonominėje srityje, peraugo į konfliktą tarp protestuotojų ir valstybės saugumo pajėgų. Konfliktui nerimstant į šalį buvo įvesti Rusijos kariai, kurie perėmė Krymo regiono kontrolę ir aneksavo pusiasalį, kur ginčijamame referendume gyventojai nubalsavo dėl prisijungimo prie Rusijos Federacijos. Rusijos prezidentas Vladimiras Putinas nurodė būtinybę ginti Rusijos piliečių ir rusakalbių teises Kryme ir Ukrainos pietryčiuose. Krizė sustiprino etninį susiskaldymą, o po dviejų mėnesių prorusiški separatistai Rytų Ukrainos Donecko ir Luhansko regionuose surengė referendumą paskelbti nepriklausomybę nuo Ukrainos. Manoma, kad Rusijos remiamos separatistinės pajėgos ir Ukrainos kariuomenė nužudė daugiau nei 10,3 tūkstančių žmonių, o sužeistųjų skaičius gali viršyti 24 tūkstančius (Conflict in Ukraine, 2018). 2020 Liepos mėnesį Ukraina, Rusija ir Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos derybininkai pasiekė susitarimą dėl visiškos vyriausybės pajėgų ir prorusiškų separatistų

¹ Sudaro 4 dalys: rytinė Turkija, šiaurinis Irakas ir vakarinis Iranas, taip pat mažesnės šiaurės Sirijos ir Armėnijos dalys (<https://www.britannica.com/topic/Kurdistan-Workers-Party>)

paliaubų Rytų Ukrainoje (Brzozowski, 2020). Tačiau Krymo teritorija vis dar yra įkalinta neteisėtos aneksijos gniaužtuose ir nors yra valstybių „gerbiančių referendumo rezultatus“, Europos Sąjungą kartu su didžiąją dalimi pasaulio šalių bendruomenių laikosi pozicijos apie neteisėtą valstybės atplėšimą siekiant savanaudiškų tikslų. Lietuvos prezidentė pasisakydama apie įvykius Ukrainoje pabrėžė Rusijos dalyvavimą konflikte teigdama, kad „Rusija vykdo tiesmuką ir agresyvų karą prieš Ukrainą, toliau ciniškai pažeisdama tarptautinius susitarimus ir savo pačios prisiimtus įsipareigojimus“ (D. Grybauskaitė: Rusijos veiksmai Kerčėje..., 2018). Europos Sąjunga reaguodama į veiksmus Ukrainoje pritaikė sankcijas Krymo teritorijai apribodama importą, eksportą, investavimą ir turizmą. Taip pat 117 asmenų ir 48 kompanijos bei institucijos buvo įtrauktos į sankcijų sąrašus už veiksmus, pažeidžiančius Ukrainos teritorinį vientisumą, suverenitetą ir nepriklausomybę. Jiems taikomas turto įšaldymas bei draudimai keliauti (Seven years since Russia's illegal..., 2021).

Kita rūšių kategorija yra daugiau ar mažiau skatinama politinių ideologinių pažiūrų. Kairiųjų ir Dešiniųjų terorizmas yra ne tik vienijamas aukščiau išsakyto bruožo, taip pat tai yra pagrindinė juos išskirianti sąlyga. Manoma, kad didelę įtaką šioms terorizmo rūšims daro socialinės sąlygos. Abi terorizmo rūšys yra susijusios su didesniu gyventojų skaičiumi bei nedarbo lygiu. Galima daryti išvadą, kad šios terorizmo rūšys gali būti pažabotos gerinant socialinę, ekonominę bei politinę pažangą (Brockhoff, *et al.*, 2013, p. 3).

Kairiųjų terorizmas – grupės siekia pakeisti visą politinę, socialinę ir ekonominę valstybės sistemą, įvesdamos komunistinę ar socialistinę struktūrą ir beklasę visuomenę (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 58). Kairiųjų ekstremistų pagrindinis taikiny yra pramoninis, komercinis ir mažmeninis turtas, finansų įstaigos (ypač bankomatai), vyriausybės pastatai ir personalas, teisėsaugos turtas (ypač transporto priemonės) ir personalas, kalėjimai ir privačios saugos firmos ir dešiniųjų pažiūrų demonstrantai. Kairiųjų sparnų atakos visame pasaulyje, išskyrus marksistinius partizanų judėjimus, buvo panašiai sutelktos prieš bankus ir vyriausybės pastatus Graikijoje (Wood *et al.*, 2018, p. 2). Kairiųjų teroristų grupuočių pavyzdžiai yra Italijos brigatas Rosse („Raudonosios brigados“) – karinė kairiųjų organizacija Italijoje, kuri aštuntajame dešimtmetyje pagarsėjo dėl pagrobimų, žmogžudysčių ir sabotažo, siekianti atverti kelią marksistiniam perversmui, vadovaujamam „revoliucinio proletariato“ (Jenkins, 2018), ir Graikijos revoliucinė organizacija „17 No – vember“. Pastaroji organizacija susikūrė 1975 metais siekiant priversti Graikiją išstoti iš NATO, nutraukti karinį bendradarbiavimą su JAV, taip pat pasipriešinti imperializmui ir kapitalizmui. Nuo pat pirmojo pasirodymo, kai ji prisiėmė atsakomybę už JAV ambasados pareigūno nužudymą Atėnuose, organizacija

įsivertino kaip viena iš labiausiai įgudusių teroristų grupuočių Europoje (Bush, 1988, p. 69). 2002 m. Graikijos teisėsaugos pareigūnams pavyko išardyti šią teroristinę grupuotę.

Kairiojo ekstremizmo pogrupis yra anarchistinis terorizmas, skatinantis revoliucinę, antikapitalistinę ir antiautoritarinę darbotvarkę. Anarchistinis terorizmas yra „skėtinis“ terminas, naudojamas apibūdinti smurtinius veiksmus, kuriuos įvykdo grupės (arba kiek mažiau asmenys), susietos su skirtingomis anarchistinėmis ideologijomis. Anarchistinių teroristų grupių pavyzdžiai yra Italijos Federazione Anarchica Informale („Neformali anarchistų federacija“) arba Graikijos „Synomosia Pyrinon tis Fotias“ („Ugnies ląstelių sąmokslas“) (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 95).

Per pastarąjį dešimtmetį pasaulis stebėjo dramatiškus terorizmo grėsmės pokyčius. Dešimtajame dešimtmetyje dešinysis ekstremizmas aplenkė kairiųjų terorizmą, kaip pavojingiausią vidaus terorizmo grėsmę šaliai (Watson, 2002). Vokietijoje didžioji dalis terorizmo tyrimų ir visuomenės sąmoningumo iki 1990 m. buvo sutelkta į kairiuosius teroristus ir Raudonosios armijos frakciją, paralyžiuojančią Vokietijos visuomenę ir valdžios institucijas per dešimtmečius vykdomus išpuolius. Po Vokietijos suvienijimo didelis dešiniųjų pažiūrų smurtas visoje šalyje paskatino plačias diskusijas apie žmogaus teisių pobūdį ir grėsmes, tačiau tai daugiausia buvo siejama su dezintegracijos ir visuomenės pokyčių procesais po Vokietijos Demokratinės Respublikos žlugimo ir šaltojo karo pabaigos (Koehler, 2017, p. 3).

Dešiniųjų terorizmas – siekia pakeisti visą politinę, socialinę ir ekonominę sistemą ekstremistinio dešiniojo sparno modeliu. Pagrindinė dešiniojo sparno ekstremizmo samprata yra suprematizmas arba idėja, kad tam tikra žmonių grupė, turinti bendrą elementą (tautą, rasę, kultūrą ir kt.), yra pranašesnė už visus kitus žmones. Konkreti grupė, matydama save aukščiausioje padėtyje, mano, kad tai yra jų natūrali teisė dominuoti prieš likusius gyventojus. Pastaraisiais metais Didžiojo pakeitimo sąmokslų teorija tapo pagrindine dešiniojo ekstremizmo ir terorizmo samprata. Tai yra idėja, kad pasaulinis elitas, dažnai suvokiamas kaip žydų vadovaujamas, bando baltąsias gyventojų grupes pakeisti masine ne baltų žmonių imigracija. Be to, dešiniojo sparno ekstremizmą maitina įvairios neapykantos subkultūros, dažniausiai kovojančios prieš įvairovę. Tai anti-feminizmas, nevalingas celibato (incelio) judėjimas, prieš imigrantus nukreipti judėjimai, bet ir satanizmo formos. Dešiniųjų ekstremistų požiūris į rasistinį elgesį, autoritarizmą, ksenofobiją ir priešišumą lesbiečių, gėjų, biseksualų, transseksualų (LGBTQ) bendruomenėms bei imigraciją yra įprastas požiūris. Dešiniojo sparno terorizmas reiškia dešiniųjų grupių teroristinį smurtą. Dešiniųjų ekstremistų grupių pavyzdžiai yra neonacistiniai, neofašistiniai ir ultranacionalistiniai dariniai. (European Union Terrorism

Situation..., 2020, p. 95). Kaip pavyzdį galima pateikti 2019 metų Naujosios Zelandijos terorizmo išpuolį įvykdytą Australijos piliečio Tarranto priklausančio dešiniems ekstremistams. Nors savo manifeste jis teigė, kad išpuoliai yra jų pačių tikslas ir kad žiniasklaidos žinomumas yra tik premija, iš tikrųjų teroristas įdėjo daug minčių ir pastangų planuodamas ir vykdydamas įvairius maneversus, kurie turėjo paskleisti jo žinią, ideologiją ir motyvus; sustiprinti išpuolių poveikį; paveikti kitus sekti jo pėdomis; sukelti įvykių grandinę, kuri padidintų tarpkultūrinę ir rasinę įtampą visame pasaulyje. Tarrantas sako, kad ilgą laiką dirbo prie daug išsamesnio 240 puslapių manifesto, tačiau nebuvo patenkintas, kaip tai pavyko, todėl jį sunaikino ir per dvi savaites parašė 74 puslapių manifestą, kurį jis paskelbė prieš ataką. Galima teigti, kad užpuolimo laikas priklausė nuo manifesto užbaigimo ir paskelbimo, kuris Tarrantui buvo išankstinė išpuolio sąlyga, nes būtent tai jį (jo akimis) skyrė nuo įprastų nusikaltėlių. Ataką jis įvykdė iškart po pamaldų dviejose mečetėse, kuriose pražudė per 50 žmonių. Netrukus po įvykio buvo surengtas aukščiausio lygio G7 lyderių bei pagrindinių technologijų ir interneto bendrovių vyresniųjų vadovų susitikimas, kuriose buvo paraginta dėti daugiau pastangų siekiant užkirsti kelią terorizmo plitimui socialinėse erdvėse (Ganor, 2020, p. 14). Angela Merkel, Vokietijos kanclerė, pasisakydama apie įvykius nurodė, kad „ataka ne tik buvo nukreipta prieš musulmonus, bet ir prieš visą Naujosios Zelandijos demokratiją, taip pat ir atvirą bei tolerantišką jos visuomenę“ (Škultinaitė *et al.*, 2019).

Vieno klausimo terorizmas – šios teroristų grupuotės naudojami nusikalstamomis priemonėmis tam, kad pakeistų konkrečią politiką ar praktiką, o ne visą politinę, socialinę ir ekonominę visuomenės sistemą. Šios kategorijos grupės yra susijusios, pavyzdžiui, su gyvūnų teisėmis, aplinkos apsauga ar kovos su abortais kampanijomis. Šios kategorijos grupių pavyzdžiai yra Žemės išlaisvinimo frontas (ELF) ir Gyvūnų išlaisvinimo frontas (ALF) (Jones *et al.*, 2020). Šie ekstremistai neturi bendros politinės darbotvarkės. Dažniausiai specialiųjų interesų ar vieno klausimo ekstremistai nesiekia nuversti vyriausybės ar net iš esmės pakeisti jos veikimo ar žmonių gyvenimo būdo. Vietoj to, jų tikslas yra priversti vyriausybę ir gyventojus keisti savo kryptį, atsižvelgiant į ekstremisto filosofiją tam tikros temos atžvilgiu. Šios grupės teroristai akcentuoja prievartą, siekia neatidėliotinų pokyčių ir atsisako laukti, kol teisėkūros procesas pasieks teroristų norimą tikslą. Šio terorizmo tikslas yra intensyviai spausti žmones, konkretų taikinį ir vyriausybę, kad jie neatidėliotinai atkreiptų dėmesį į problemą, pakeistų politiką ir procedūras (Dayson, 2001, p. 1).

Remiantis 2004 metų duomenimis, FTB apskaičiavo, kad ALF, ELF ir susijusios grupės nuo 1976 m. Jungtinėse Valstijose padarė daugiau nei 1100 nusikalstamų veikų, dėl kurių žala įvertinta maždaug 110 mln. USD. Aštuntojo dešimtmečio viduryje Didžiojoje Britanijoje įsteigtas ALF yra laisvai organizuotas ekstremistų judėjimas, įsipareigojęs nutraukti gyvūnų piktnaudžiavimą ir išnaudojimą. Amerikos ALF filialas pradėjo savo veiklą 1970-ųjų pabaigoje. Asmenys tampa ALF nariais imdamiesi „tiesioginių veiksmų“ prieš įmones ar asmenis, kurie, jų nuomone, gyvūnus naudoja mokslinių tyrimų ar ekonominės naudos tikslais. Taip pat grupuotės nariai teroristinius išpuolius vykdo ir prieš įmones, kurios nors tiesiai ir nėra susijusios su gyvūnų naudojimu moksliniams tyrimams, tačiau turi ryšių su kompanijomis tiesiogiai vykdančiomis šią veiklą. Grupuočių vykdo tiesioginius, antrinius bei tretinius veiksmus prieš kompanijas ar asmenis. „Tiesioginiai veiksmai“ paprastai būna nusikalstama veikla, kuria siekiama sukelti ekonominius nuostolius arba sunaikinti aukos įmonės veiklą ar turtą. Ekstremistų pastangos išsiplėtė, įtraukiant daugiašalę priekabiavimo, bauginimo ir prievartos kampaniją prieš bandymų su gyvūnais įmones ir visas įmones ar asmenis, vykdančius verslą su tomis tikslinėmis įmonėmis. „Antrinis“ ar „tretinis“ taikymas įmonėms, turinčioms verslo ar finansinių santykių su tiksline įmone, paprastai pasireiškia fanatišku darbuotojų priekabiavimu ir kišimusi į įprastą verslo veiklą grasinant eskaluojančia taktika ar net smurtu. Priekabiavimas skirtas didinti ekonominę žalą, kol įmonė bus priversta nutraukti sutartis ar verslo santykius su pradiniu tikslu. Tarptautiniu mastu geriausias šios tendencijos pavyzdys yra Didžiosios Britanijos „Stop Huntingdon Animal Cruelty“ (SHAC) organizacija, organizuoto ekstremistinio gyvūnų teisių judėjimo pogrūpis. Tiriant su SHAC susijusią nusikalstamą veiklą, paaiškėjo vandalizmo, padegimų, gyvūnų paleidimo, priekabių telefono skambučių, grasinimų ir bandymų sutrikdyti įmonių veiklą (Lewis, 2004).

Taigi terorizmas gali pasireikšti įvairiomis formomis bei būdais. Dalis teroristinių grupuočių yra vienijamos religinio, politinio ar socialinio tikslo, siekiant pokyčių visuomeniniame gyvenime, kurie atspindėtų išpažįstamą ideologiją. Taip pat terorizmas gali suaktyvėti siekiant keršto, laikantis senų laikų „akis už akį, dantis už dantį“ principo ar siekiant priverti įstatymų leidėją pakeisti įstatymus.

1.3 Istorinė raida

Terorizmo reiškinyje buvo žinomas jau I a. (46 m. po Kr.), kai žydų sekta, vadinama Zealot, vykdė teroristinius išpuolius prieš romėnus Judėjoje. Šios teroristinės grupuotės žudikai, vadinami sicarii, arba pjovikais, veikė romėnų valdomuose miestuose. Jie pjaudavo, nuodydavo net savo tautiečius žydus. Nors terorizmo ištakos siekia I amžių, terorizmo

teorijos pradėtos kurti tik XX a. (Gutauskas, *et al.*, 2004, p. 26). Pažymėtina, kad nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio teroristai pradėjo planuoti ypač didelio masto teroristinius išpuolius, kuriais, galima sakyti, kėsiamasi ne tik į pavienius asmenis, tačiau ir į pačios valstybės saugumą ir teritorijos neliečiamybę (Vasiliauskienė, 2014, p. 8). Nors Prancūzijos revoliucijos išlaisvintos ideologinės jėgos XIX – XX amžiuje palaikė kelias terorizmo bangas, šiuolaikinio terorizmo atsiradimas leido sujungti kelis svarbius įvykius, įskaitant pramoninę revoliuciją; žlugo senų amžių imperijos Austrijoje, Rusijoje ir Osmanų Turkijoje; ir konkuruojančių ideologijų, tokių kaip liberalizmas, nacionalizmas, anarchizmas, nihilizmas ir marksizmas, atsiradimą. Didžiąja dalimi terorizmas XIX – XX a. išliko pasaulietiškas, o religinis terorizmas tapo vis labiau matomas ir suaktyvėjo 1989 m., po 1970 m. Irano revoliucijos. Taigi šiuolaikinis terorizmas gimė tuo pačiu metu kaip ir šiuolaikinė demokratija. Nors pavieniai teroro aktai vyko jau 1800 m., pirmoji šiuolaikinio terorizmo banga prasidėjo 1860 – aisiais, kai Rusijoje kilo nihilistinė ideologija ir Alfredas Nobelis išrado dinamitą. Nors nihilistai iš tikrųjų nepadarė jokių teroro aktų, tačiau jie nustatė politinio smurto, kuriuo siekiama sunaikinti esamas socialines ir politines akcijas, sceną (Chaliand, 2007, p. 26).

Sisteminis terorizmas prasidėjo XIX a. antroje pusėje. Rusijos revoliucionieriai kovojo su autokratiška vyriausybe 1878 – 1881 m. ir vėl XX amžiaus pradžioje. Radikalios nacionalistinės grupės, tokios kaip airiai, makedonai, serbai ar armėnai, naudodamiesi terorizmo metodais, kovojo dėl autonomijos ar nacionalinės nepriklausomybės. Anarchistinė „veikos propaganda“ vyravo 1890 – aisiais Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje ir JAV. Keletas nužudymų Prancūzijoje ir Italijoje sulaukė didžiulio viešumo, tačiau jie iš tikrųjų nebuvo bendros sisteminės strategijos dalis. Vienas iš svarbiausių pasaulinio terorizmo šaltinių XX amžiaus pradžioje buvo Ispanija, ypač Barselonos miestas ir prieštarinai vertinamas Francisco Ferrer. 1903 m., po penkerių metų pertraukos, Ispanijoje atnaujintos anarchistinės žmogžudystės ir sprogdinimai. 1903 – 1909 m. Barselonoje sprogo daugiau kaip aštuoniasdešimt bombų, žuvo mažiausiai vienuolika žmonių ir buvo sužeista daugiau nei septyniasdešimt. Nors Ferrer ryšiai su šiomis atakomis yra neaiškūs arba jų nėra aptikta, jis ir jo artimi bendražygiai buvo susieti su dviem garsiausiais epochos nužudymo atstovais.

Praėjus metams po Pirmojo pasaulinio karo, teroristines operacijas daugiausia rėmė dešinėsios ir nacionalistinės – separatistinės grupės. Antrojo pasaulinio karo metais Europos pasipriešinimo judėjime individualus terorizmas vaidino pavaldų vaidmenį (Laqueur, 1997, p. 11). Karo suskaldytose ir nustekentose šalyse vyravo terorizmas susijęs

su politika. Asmenys ir grupės siekė pokyčių socialiniame gyvenime ir šių pokyčių troškimas lėmė agresiją.

Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų Europos šalys buvo pasirengusios apsvarstyti kolektyvinio saugumo sprendimą. Reaguodami į didėjančią įtampą ir susirūpinimą dėl saugumo, kelių Vakarų Europos šalių atstovai susirinko sukurti karinį aljansą. Didžioji Britanija, Prancūzija, Belgija, Nyderlandai ir Liuksemburgas 1948 m. Kovo mėn. pasirašė Briuselio sutartį. Nepaisant bendro sutarimo dėl sutarties koncepcijos, tikslų sąlygų parengimas užtruko keletą mėnesių. Kelios Vakarų Europos demokratijos susivienijo įgyvendindamos įvairius didesnio karinio bendradarbiavimo ir kolektyvinės gynybos projektus, įskaitant 1948 m. Sukurtą Vakarų Sąjungą, vėliau 1954 m. tapusią Vakarų Europos Sąjunga. Galų gale buvo nuspręsta, kad tik transatlantinis saugumo susitarimas galėtų atgrasyti sovietų agresiją, tuo pačiu užkirsti kelią Europos militarizmo atgimimui ir padėti politinės integracijos pagrindus (A Short History of NATO, 2021). Taip 1949 metais JAV, Kanada ir kelios Vakarų Europos tautos, siekiant užtikrinti kolektyvinę daugumą nuo Sovietų Sąjungos įkūrė Šiaurės Atlanto sutarties organizaciją (NATO) (North Atlantic Treaty Organization, 2021). Terorizmo terminas į NATO organizacijos iššūkius ir dokumentus nebuvo įtrauktas nuo pat pradžių. 1999 metais Strategijos koncepcijos dokumente, kuriame išdėstyti iššūkiai, su kuriais susiduria NATO, pripažino terorizmą kaip naują grėsmę (Mora – Figueroa, 2005). NATO būstinėje yra terorizmo žvalgybos skyrius, o koordinatorius prižiūri NATO pastangas kovojant su terorizmu. NATO pirmą ir vienintelį kartą pasinaudojo kolektyvinės gynybos sąlyga (5 straipsnis), reaguodama į 2001 m. Rugsėjo 11 d. Teroristinius išpuolius JAV (Countering terrorism, 2021). 2011 Rugsėjo 11 dienos įvykiai Jungtinėse valstijose iš esmės pakeitė ne tik šalies, bet ir pasaulio požiūrį į terorizmą. Tai ataka, kuri pareikalavo didžiausių aukų skaičiaus per JAV istoriją. „Al Qaeda“ vadovaujami išpuoliai paskatino prezidentą George'ą W. Bushą paskelbti pasaulinę „karo su terorizmu“ karinę kampaniją, kurios atsakyme jis paragino pasaulio lyderius prisijungti prie JAV (A Timeline of the U.S...., 2019).

1998 m. Liepos 17 d. 120 valstybių Romoje priėmė statutą, vadinamą Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutu, įsteigiantį Tarptautinį baudžiamąjį teismą. Tai buvo pirmasis atvejis istorijoje, kai valstybės sutiko atiduoti dalį baudžiamosios jurisdikcijos ir bylas už sunkiausius nusikaltimus, padarytus jų teritorijose ar jų piliečiams perduoti nagrinėti tarptautiniam teismui. Pagal Romos statutą kiekvienos valstybės pareiga yra vykdyti savo baudžiamąją jurisdikciją asmenims, atsakingiems už tarptautinius nusikaltimus. Tarptautinis baudžiamasis teismas gali įsikišti tik tada, kai valstybė negali ar nenori iš tikrųjų atlikti tyrimo ir persekioti kaltininkus. Pagrindinė Tarptautinio

baudžiamojo teismo misija yra padėti nubausti organizacijas bei asmenis ir nutraukti jų vykdomas veikas, kurios kelia susirūpinimą visai tarptautinei bendruomenei. Taip teismas siekia prisidėti prie tokių nusikaltimų prevencijos. Teismo įgaliojimai yra patraukti asmenis baudžiamajon atsakomybėn už genocido, karo, agresijos nusikaltimus ar nusikaltimus žmogiškumui. Ir nors į „nusikaltimus žmogiškumui“ yra įtrauktos tokios veikos kaip nužudymas bei persekiojimas grupių, atpažįstamų dėl politinių, rasinių, etninių, kultūrinių, religinių, lytinių priežasčių, šie nusikaltimai turi būti vykdomi plačiai arba sistemingai (Understanding the International Criminal Court, 2020, p. 13). Derybų dėl tarptautinio baudžiamojo teismo statuto metu daugelis valstybių pasisakė už teroristinių nusikaltimų įtraukimo į sąrašą veikų, dėl kurių teismas turi jurisdikciją, tačiau šis pasiūlymas nebuvo priimtas (Taulbee, 2009, p. 217).

Atsižvelgiant į pasaulinius įvykius ir besikeičiančias terorizmo tendencijas, pripažįstama, kad su sudėtingomis grėsmėmis veiksmingiau kovoti ne atskirai valstybės lygmenyse, o susivienijus: nors daugybė Europos šalių nuo 1970 –ųjų derino savo pastangas tarpvyriausybinio lygiu, ES pradėjo kurti kovos su terorizmu politiką netrukus po rugsėjo 11 – osios išpuolių. Siekiant užtikrinti valstybių saugumą 2002 metais buvo priimtas pamatinis sprendimas dėl kovos su terorizmu bei įsteigtas Europos arešto orderis, palengvinantis įtariamųjų perdavimą tarp Europos Sąjungos šalių. Nors valstybės narės yra pirmiausia atsakingos už visuomenės saugumą, 2009 m. įsigaliojus Lisabonos sutarčiai sustiprintas ES vaidmuo policijos ir teisminio bendradarbiavimo sunkių tarpvalstybinių nusikaltimų srityje, suteikiant jai galimybę apibrėžti minimalius reikalavimus dėl nusikalstamų veikų ir sankcijų (Voronova, 2018). Europos Sąjungoje daugybė nuo 2014 m. priimtų naujų taisyklių ir dokumentų yra nuo teroristinių nusikaltimų ir sankcijų apibrėžčių suderinimo, keitimosi informacija ir duomenimis iki sienų apsaugos, kovos su teroristų finansavimu ir šaunamųjų ginklų reguliavimo. Teisingumo ir vidaus reikalų tarybos sprendimu 2016 metais buvo įkurtas Europos kovos su terorizmu centras. Tai yra platforma, kurią naudodamos valstybės narės gali padidinti keitimąsi informacija ir operatyvinį bendradarbiavimą stebint ir tiriant užsienio teroristų prekybą nelegaliais šaunamaisiais ginklais ir teroristų finansavimą (European Counter Terrorism Centre – ECTC, 2021). Siekdamas įvertinti esamų priemonių veiksmingumą ir nustatyti spragas bei galimus tolesnius būdus, Europos Parlamentas įsteigė Specialųjį terorizmo komitetą (TERR), kuris pateikė savo ataskaitą 2018 m. Lapkričio mėn. TERR pateikė išsamias rekomendacijas dėl neatidėliotinių ar ilgalaikių veiksmų, kuriais siekiama užkirsti kelią, kovoti su pagrindinėmis jo priežastimis, apsaugoti ES piliečius ir kuo geriau padėti aukoms (Immenkamp *et al.*, 2019, p. 1).

Lietuvoje terorizmo sąvoka įtvirtinta 2004 m. birželio 15 d. atnaujintos Lietuvos Respublikos programos prieš terorizmą metmenyse, kurioms pritarta Valstybės gynybos tarybos sprendimu.

Didžiausias dėmesys į terorizmą buvo pradėtas kreipti tik XX amžiuje. Galima teigti, kad ši problema dar labai nauja, dėl šios priežasties galimybės tobulinti veiksmų planą bei sumažinti grėsmės lygį yra vis tobulinami ir naujinami.

2 Terorizmo grėsmė ES:

2.1 ES Politika kovoje su terorizmu

Nors pagrindinė atsakomybė už kovą su nusikalstamumu ir saugumo užtikrinimą tenka valstybėms narėms, pastarųjų metų teroristiniai išpuoliai parodė, kad saugumas taip pat yra bendra atsakomybė. ES prisideda prie savo piliečių apsaugos padėdama valstybėms narėms.

Europos Sąjunga siekia būti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė, neturinti vidaus sienų. Europiečiai turėtų būti tikri, kad jų laisvė ir saugumas yra gerai apsaugoti bet kurioje ES vietoje (Counter terrorism an radicalisation, 2021). Šio tikslo Sąjunga siekia pasitelkdama veiksmus įvairiuose srityse: gerinti keitimąsi informacija; sustiprinti patikrinimus prie išorės sienų; užkirsti kelią radikalėjimui internete; tobulinti šaunamųjų ginklų kontrolę; skaitmeninti teisinį bendradarbiavimą; kriminalizuoti teroristinius nusikaltimus; sumažinti terorizmo finansavimą; suderinti oro keleivių duomenų naudojimą; stiprinti bendradarbiavimą su ES nepriklausančiomis šalimis (EU's response to the terrorist..., 2021).

ES Kovos su terorizmu strategija apima keturias darbo sritis, atitinkančias strateginį įsipareigojimą: 1. Prevencija – Užkirsti kelią terorizmui, kovojant su veiksniais ar pagrindinėmis priežastimis, galinčiomis sukelti radikalėjimą ir verbavimą Europoje ir tarptautiniu mastu; 2. Apsauga – apsaugoti piliečius ir infrastruktūrą bei sumažinti mūsų pažeidžiamumą atakoms, be kita ko, pagerinant transporto ir ypatingos svarbos infrastruktūros saugumą; 3. Persekiojimas – persekioti ir tyrinėti teroristus visame pasaulyje, trukdyti planavimui, kelionėms ir ryšiams, sutrikdyti paramos tinklus, nutraukti finansavimą ir galimybę naudotis atakos medžiagomis bei patraukti teroristus atsakomybėn; 4. Reagavimas – pasiruošti solidarumo dvasia valdyti ir sumažinti teroristinio išpuolio padarinius, gerinant pajėgumus kovoti su: pasekmėmis, atsako koordinavimu, aukų poreikius (The European Union Counter – Terrorism..., 2005).

Remiantis politinės valios išraiškomis ir laikantis aiškių ES įstatymų ribų, atsirado įvairių žvalgybinio bendradarbiavimo formų, kurias pagrinde galima išskirti į integruotą ir neintegruotą bendradarbiavimą. Integruotas – bendradarbiavimas vykdomas Sąjungos lygiu, kurį vykdo įsteigtos informacijos rinkimu bei dalijimusi užsiimančios arba bendrą saugumo ar strateginę funkciją atliekančios institucijos (Sąjungos vyriausiojo įgaliotinio užsienio reikalams ir saugumo politikai biuras, ES kovos su terorizmu koordinavimas). Neintegruotas – dažniausiai neoficialus dvišalių ir (arba) daugiašalių koalicijų žvalgybos tarnybų bendradarbiavimas. Būtina paminėti, kad Europos Sąjungos struktūroje veikia trys

žvalgybos organai: Europos Sąjungos karinio štabo žvalgybos direktoratas, Europos Sąjungos žvalgybos ir situacijos centras ir Europos Sąjungos palydovų centras. Visos šios institucijos veikia siekiant sustabdyti terorizmą ir užtikrinti prevencinius Sąjungos uždavinius (Sayfred, 2017).

2013 metais Teisingumo ir vidaus reikalų taryba, remdamasi ES kovos su terorizmu koordinatoriaus parengta ataskaita, aptarė užsienio kovotojų ir grįžtančiųjų iš Sirijos klausimą. Ataskaitoje nurodytos penkios sritys, kuriose ES veiksmai būtų svarbūs remiant valstybes nares: prevencija, keitimasis informacija apie keliones, identifikavimas ir nustatymas, baudžiamosios justicijos atsakas, bendradarbiavimas su trečiomis šalimis (Timeline: EU's fight against terrorism, 2021).

Sienų kontrolė (sustiprinti patikrinimus prie išorės sienų, suderinti oro keleivių duomenų naudojimą): Europos Sąjungos politika sienų kontrolės srityje apima šias sritis: išorės bei vidaus sienų bei Šengeno kontrolė (siekiant apsaugoti Sąjungos teritoriją); muitinė ir saugumas (susijusios ES saugumo iniciatyvos apima įgalioto ekonominių operacijų vykdytojo (AEO) ir bendradarbiavimo su ES nepriklausančiomis šalimis saugumo koncepciją); saugumo pramonė, policijos bendradarbiavimas; terorizmo prevencija ir kova su juo; parama visuotiniam saugumui; kova su organizuotu nusikalstamumu. Kiekvieną sritį galima vienaip ar kitaip priskirti prie apsaugos nuo terorizmo pavojaus Sąjungoje. Siekiama ne tik bendradarbiavimo tarp pareigūnų bei valstybių, taip pat siekiama vykdyti karines bei civilines misijas gerinant gynybos politiką, kovoti su nelegaliu sienos kirtimu, bet dėmesys atkreipiamas į pačią terorizmo prevenciją bei organizuotą nusikalstamumą, kuris dažnai yra viena iš neatsiejamų teroristinių grupuočių dalių, pasinaudojant prekyba žmonėmis, šaunamaisiais ginklais bei narkotikais (Borders and security, 2021).

Laipsniškai panaikinus sienų kontrolę ES buvo sudarytos daug palankesnės sąlygos ES piliečiams joje laisvai judėti (Davoli, 2020). Dėl šios priežasties, taip pat vertinama auganti terorizmo grėsmė (Kova su terorizmu..., 2018). Europos Taryba 2017 metais priėmė reglamentą skirta stiprinti atitinkamų duomenų bazių patikrinimus prie išorės sienų. Užsienio teroristų kovotojų, kurių dauguma yra Sąjungos piliečiai, reiškinys rodo, kad būtina stiprinti asmenų, kurie naudojami laisvo judėjimo teise pagal Sąjungos teisę, patikrinimus prie išorės sienų (Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas..., 2017, p. 1). Šis pakeitimas įpareigoja valstybes nares sistemingai tikrinti atitinkamas visų asmenų, įskaitant asmenis, kurie naudojami laisvo judėjimo teise pagal ES teisę, peržengiant išorės sienas, duomenų bazes. Duomenų bazėse, kuriose bus atliekami patikrinimai, yra Šengeno informacinė sistema (SIS) ir Interpolo pavogtų ir pamestų kelionės dokumentų duomenų

bazė (SLTD). Ši pareiga taikoma visoms išorinėms sienoms (oro, jūros ir sausumos sienoms) kertant valstybės sieną (Schengen borders code, 2017). Oro uostai į pagalbą pasitelkia naująsias technologijas, kurios galėtų padėti aptikti sprogstamąsias medžiagas, narkotikus, grynuosius pinigus, šaudmenis ir kitus daiktus ar medžiagas, kurios vėliau gali būti panaudotos nusikalstamiems veiksams. Rentgeno aparatai naudojami siekiant aptikti tai, ko darbuotojai negali pamatyti „plika akimi“ ir suteikia galimybę atskleisti bagažo turinį. Taip pat vykdomas registruoto bagažo tikrinimas bombų aptikimo įrenginiu, arba pasitelkiant kompiuterines technologijas, siekiant aptikti sprogmenis ar jų likučius (The Transportation Security..., 2004, p. 4). Didelę reikšmę aviacijos saugumo reikalavimams turėjo Rugsėjo 11 dienos įvykiai JAV. Dar tų pačių metų lapkričio mėnesį Prezidentas Bushas pasirašė aviacijos ir transporto saugumo įstatymą, kuriame reikalaujama, kad federaliniai pareigūnai atliktų patikrinimą, patikrintų 100 proc. registruoto bagažo. Taip pat buvo sukurta Transporto Apsaugos administracija, kuriai pavesta prižiūrėti visų rūšių transporto saugumą (Transportation Security..., 2021). Europos Sąjungoje sukurti atskiri aviacijos, geležinkelių ir jūrų sektoriai, kurie turi užtikrinti saugumą ir pažangą saugumo srityje (What is the EU doing..., 2021).

Siekiant palengvinti asmenų identifikaciją, 2003 metais buvo įkurta Europos pirštų antspaudų duomenų bazė (Eurodac). Jos tikslas yra padėti ES valstybėms narėms nustatyti atsakomybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatant tarptautinės apsaugos prašytojų ir sulaikytų neteisėtai kertant ES išorės sienas tapatybę. Tai taip pat leidžia valstybių narių teisėsaugos institucijoms ir Europolui palyginti pirštų atspaudus, susijusius su kriminaliniais tyrimais, siekiant užkirsti kelią sunkiems nusikaltimams ir terorizmui, sudarant sąlygas juos aptikti ir tirti (Radjenovic, 2019, p. 3). Europos Sąjungoje po 2005 metų liepos mėnesio Londono teroristų atakos įvykdyta keletą pakeitimų svarbių sienų kontrolei: buvo įkurta Europos sienų ir pakrančių apsaugos agentūra „Frontex“, turinti sustiprinti sienų apsaugą bei planuoti sienų apsaugos pajėgumus (Leggeri, 2021). Agentūra vykdo sienų stebėseną bei rizikos analizę, taip pat analizuoja galimai siplnšias vietas ir siekia sustiprinti Sąjungos atsparumą. Šie veiksmai atliekami naudojant „Frontex“ stebėjimo išteklius ir gaudant, integruojant, analizuojant ir platinant žvalgybinę informaciją iš daugybės šaltinių, įskaitant nacionalines sienos apsaugos institucijas. Agentūra naudoja aukščiau pateiktus veiksmus siekiant koordinuoti reagavimą į įvairias grėsmes, įskaitant kontrabandą, prekybą žmonėmis ir terorizmą (EU – wide picture, 2021). Tais pačiais metais įtvirtintos papildomos taisyklės dėl jūrų saugumo, išleidžiant uostų saugumo direktyvą, taip pat aviacijos taisyklių pakeitimai buvo įvykdyti 2008 metais (Voronova, 2018).

Europos Parlamentas ir Taryba 2016 metais kovo 9 d. priėmė reglamentą dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso, dar vadinamu Šengeno sienų kodeksu. Šis reglamentas pirmą kartą buvo priimtas dar 2006. Erdvės, kurioje užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas per vidaus sienas, sukūrimas yra vienas didžiausių Sąjungos pasiekimų. Reglamente pabrėžiama, kad erdvėje be vidaus sienų kontrolės būtina būti pasirengus bendrai reaguoti į padėtį, dėl kurios kyla rimta grėsmė viešajai tvarkai ar vidaus saugumui toje erdvėje, jos dalyse arba vienoje ar daugiau valstybių narių, sudarant sąlygas išimtinėmis aplinkybėmis laikinai atnaujinti vidaus sienų kontrolę, tačiau nekeliant pavojaus laisvo asmenų judėjimo principo taikymui. Išimtinė tvarka atnaujinti vidaus sienų kontrolę gali prireikti dėl rimtos grėsmės viešajai tvarkai ar vidaus saugumui erdvėje be vidaus sienų kontrolės arba nacionaliniu lygmeniu – visų pirma po teroro aktų ar dėl jų grėsmės arba dėl organizuoto nusikalstamumo keliamos grėsmės (Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas..., 2016, p. 3). Teisingumo teismas 2012 metais liepos 19d. priėmė prejudicinį sprendimą byloje Atiqullah Adil prieš Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel. Afganistano piliietis Adil buvo sustabdytas, Nyderlandų Karališkajai vidaus reikalų tarnybai atliekant mobilųjį saugumo patikrinimą ir jam paskirtas administracinis sulaikymas. Dėl to asmuo kreipėsi į teisėsaugos institucijas, teigdamas, kad toks patikrinimas yra draudžiamas kaip sienų kontrolė ir, kad patikrinimas atliktas neįtariant jokio neteisėto buvimo šalyje. Teisingumo teismas pažymėjo, kad nacionaliniame reglamentavime, kaip antai pagrindinėje byloje nagrinėjamame Nyderlandų reglamentavime, numatyti naudojimosi policijos įgaliojimais, suteiktais atitinkamos valstybės narės kompetentingoms institucijoms, patikslinimai ir apribojimai. Be to, šie patikslinimai ir apribojimai gali lemti patikrinimų, kuriuos šios institucijos turi teisę atlikti pasienio ruože, išsamumą bei dažnį ir yra skirti reguliuoti diskreciją, kurią šios institucijos turi praktiškai naudodamosi įgaliojimais. Taip pat, teismui nagrinėjant 2006 metų reglamento 20 ir 21 straipsnius, išaiškinta, kad jais nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kaip antai nagrinėjami pagrindinėje byloje, kuriais valstybės sienos apsaugos ir migracijos pareigūnams leidžiama rengti patikrinimus 20 kilometrų pločio valstybės narės sausumos sienos su kita valstybe nare ruože siekiant įsitikinti, kad sustabdyti asmenys tenkina atitinkamoje valstybėje narėje nustatytas teisėto buvimo šalyje sąlygas, jei šie patikrinimai atliekami remiantis su asmenų neteisėtu buvimu patikrinimo vietose susijusia bendro pobūdžio informacija ir patirtimi, jei siekiant surinkti atitinkamos srities bendro pobūdžio informaciją ir praktiką pakanka ribotų patikrinimų ir jei numatyti šių patikrinimų atlikimo, visų pirma jų išsamumo ir dažnio, apribojimai (Teisingumo teismo (antroji kolegija) sprendimas, 2012).

Sankcijos (bendradarbiavimo su ES nepriklausančiomis šalimis stiprinimas): Ribojančios priemonės (sankcijos) yra pagrindinė ES bendros užsienio ir saugumo politikos (BUSP) priemonė, per kurią ES prirėkusi gali įsikišti, kad išvengtų konfliktų ar reaguotų į kylančias ar egzistuojančias krizes. Nepaisant jų šnekamojo pavadinimo „sankcijos“, ES ribojančios priemonės nėra baudžiamosios. Jomis siekiama pakeisti politiką ar veiklą, nukreipiant jas į ES nepriklausančias šalis, taip pat subjektus ir asmenis, atsakingus už piktybinę elgesį. ES galioja daugiau kaip keturiasdešimt skirtingų sankcijų režimų. Kai kuriuos įpareigoja Jungtinių Tautų Saugumo Taryba, o kitus savarankiškai priima ES. Nors šios priemonės ir nėra baudžiamosios, ES sankcijos gali būti taikomos ne ES šalių vyriausybėms, taip pat įmonėms, grupėms, organizacijoms ar asmenims (Restrictive measures (sanctions), 2021): diplomatinės sankcijos (diplomatų išsiuntimas, diplomatinė sankcijų nutraukimas) ryšiai, oficialių vizitų sustabdymas); bendradarbiavimo su trečiaja šalimi sustabdymas; sporto ar kultūros renginių boikotai; prekybos sankcijos (bendrosios ar specialiosios prekybos sankcijos, ginklai embargai); finansinės sankcijos (lėšų ar ekonominių išteklių įšaldymas, finansinių sandorių draudimas, eksporto kreditų ar investicijų); skrydžių draudimai; ir priėmimo apribojimai. ES nustatytos ribojamosios priemonės gali būti taikomos trečiųjų šalių vyriausybėms arba nevalstybiniam subjektams ir asmenims (pvz., Teroristų grupėms ir teroristams) (Sanctions or restrictive measures, 2008, p. 1). ES sankcijos vadovaujasi svarbiausiais teisės principais ir yra proporcingos siekiamiems tikslams. Sankcijos taikomos prieš asmenis ir grupes, nurodytus „ES terorizmo sąrašė“, kuris iš dalies pakeitė Bendrąją poziciją 2001/921/BUSP (Sanctions or restrictive measures, 2008, p. 5). Bendrojoje pozicijoje 2001/931/BUSP yra nustatyti asmenų, grupių ir subjektų įtraukimo į sąrašą kriterijai. Jame nurodomi veiksmai, kurie šiems tikslams yra teroristiniai aktai, ir apibrėžiamos taikytinos ribojamosios priemonės. Šios ribojamosios priemonės yra: priemonės, susijusios su lėšų ir finansinio turto įšaldymu; priemonės, susijusios su policijos ir teisiniu bendradarbiavimu. Reaguodama į terorizmą po 2001 m. rugsėjo 11 d. Ispanolių, tų pačių metų gruodį Europos Sąjunga sudarė asmenų, grupių ir subjektų, dalyvaujančių teroro aktuose ir kuriems taikomos ribojamosios priemonės, sąrašą, kuris peržiūrimas bent kartą kas šešis mėnesius. Nuo 2016 m. rugsėjo mėn. ES gali savarankiškai taikyti sankcijas ISIL / „Da'esh“ ir „Al-Qaida“ grupuotėms bei su jomis susijusiems ar palaikantiems asmenims ir subjektams. Iki tol sankcijos galėjo būti taikomos tik tiems asmenims ir subjektams, kuriuos išvardijo JT arba atskirai veikiančios ES šalys (EU terrorist list, 2021). Didžiausias sankcijų paketas taikomas Šiaurės Korėjai, Iranui, Libijai, Sirijai.

Šiaurės Korėjai sankcijos paskirtos atsižvelgiant šalies rimtą grėsmę keliančią veiklą susijusia su branduolinėmis ir balistinėmis raketomis. Ši veikla kenkia pasauliniam ginklų neplatinimo ir nusiginklavimo režimui, kuriam dešimtmečius tvirtai pritarė ES. Pirmasis ribojančių priemonių rinkinys buvo priimtas 2006 metais netrukus po pirmojo šalies branduolinio bandymo. Bėgant metams ribojančių priemonių sąrašas buvo plečiamas, siekiant padidinti spaudimą šaliai laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Iranui, Libijai bei Sirijai sankcijos taikomos didžiąja dalimi atsiremiant į žmogaus teisių pažeidimus šiose šalyse. Iranui ES 2016 metais panaikino visas ekonomines ir finansines sankcijas susijusias su šalies branduoline programa, tačiau daugybė su ginklų platinimu susijusių priemonių ir apribojimų liko galioti. Taip pat pabrėžiami žmogaus teisių pažeidimai, parama terorizmui.

Libijai sankcijos priskirtos 2011 metais, o Sirijai 2013 metais atsižvelgiant į žmogaus teisės pažeidimus abiejose šalyse. Tiek Libijoje, tiek Sirijoje sudarytas sąrašas žmonių, kuriame išvardinti asmenys ir subjektai keliantys rimtą grėsmę šalies saugumui, susiję su represijomis, smurtu ir kitomis nusikalstamomis veikomis. Atskiros sankcijos taip pat taikomos teroristinėms grupuotėms ISIL („Da'esh“) ir „Al-Qaida“. Nuo 2016 m. rugsėjo 20 d. ES Taryba gali savarankiškai taikyti ribojančias priemones asmenims ir subjektams, susijusiems su ISIL / „Da'esh“ ir „Al-Qaida“ grupuotėmis. Prieš tai ribojančios priemonės galėjo būti taikomos tik toms, kurias išvardijo JT Saugumo Taryba (EU Sanctions Map, 2021).

Pinigų plovimo bei terorizmo finansavimo prevencija: Bankai ir kitos finansinės institucijos atsižvelgdamos į joms iškeltas Europos Sąjungos užduotis saugo visuomenę nuo pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo. Pinigų plovimas gali turėti rimtų ekonominių, saugumo ir socialinių padarinių. Tai suteikia „kuro“ narkotikų prekeiviams, teroristams, nelegalių ginklų prekeiviams, korumpuotiems valstybės pareigūnams ir kitiems, kad galėtų veikti ir plėsti savo nusikalstamus sumanymus. Nusikalstamumas tapo vis labiau tarptautinio masto, o finansiniai nusikaltimo aspektai tapo sudėtingesni dėl spartaus technologijų pažangos ir finansinių paslaugų pramonės globalizacijos (McDowell, 2001, p. 1). Pinigų plovimas gali būti panaudotas teroristinei veiklai bandant nuslėpti nusikalstamu būdu gautų pinigų kilmę, siekiant išvengti baudžiamojo persekiojimo rizikos. Šis procesas dažniausiai išskiriamas į tris stadijas: įkėlimas, sluoksniavimas ir integracija. Pinigai gauti iš neteisėtos veiklos yra įkeliami į finansų sistemą, vėliau vykdomas lėšų judėjimas ir konversija, kol galiausiai lėšos patenka į teisėtą ekonomiką jas investuojant į turtą bei įmones (What is Money Laundering?, 2021).

Kartu su pinigų plovimo prevencija bankai vykdo ir terorizmo finansavimo prevenciją. Pagrindinis šių veikų skirtumas: kalbant apie pinigų plovimą yra ieškomas nelegalių pinigų šaltinis (iš kur lėšos buvo gautos), su terorizmo finansavimu svarbiausias tampa ne šaltinis, o galutinis lėšų gavėjas. Keletas iš kovos su terorizmo finansavimo sistemos elementų priskiriamų finansinėms įstaigoms: 1. Leisti finansų įstaigoms ir nefinansiniam verslui aptikti galimą teroristų finansavimą; 2. Užkirsti kelią ne pelno siekiančioms organizacijoms piktnaudžiauti teroristų finansavimo tikslais; 3. Nustatyti grynujų pinigų ir pareikštinių apyvartinių priemonių tarpvalstybinio gabenimo kontrolę; 4. Sukurti finansinės žvalgybos padalinį rinkti ir analizuoti informaciją apie teroristų finansavimą; 5. Terorizmo finansavimą paversti nusikaltimu ir suteikti teisėsaugos institucijoms įgaliojimus jį tirti ir patraukti baudžiamojon atsakomybėn (Financial Action Task Force..., 2021).

Pastaraisiais metais pastebima, kad teroristinių operacijų finansavimas susijęs su santykinai nedidelėmis sumomis ir, kurios gauti teroristai dažnai naudoja patikos fondus arba labdaros organizacijas. Nedidelėmis sumomis surenkami pavedimai padeda teroristams nuslėpti galutinę naudos gavėją bei galutinę turimą sumą. Kaip pavyzdį galima pateikti Rugsėjo 11 dienos įvykius Jungtinėse Amerikos Valstijose, kur teroristai su savimi turėjo ir gabenė didelius kiekius grynujų pinigų, taip pat atsidarė banko sąskaitas, kurias naudojo įprastoms operacijoms ir bankinėms kortelėms įsigyti, siekiant panaudoti pinigus teroristinės atakos įvykdymui. Galima teigti, kad teroristai naudojami baninėmis kortelėmis siekiant atlikti kuo mažiau išsiskiriančias iš kasdinių bankines operacijas, kurios vykdomos nedidelėmis sumomis. Taip buvo paveikti tiek dideli nacionaliniai bankai, tiek mažesni regioniniai bankai (Roth *et al.*, 2004, p. 53). Nors terorizmo finansavimo prevencija nėra tiesiogiai susijusi su baudžiamąja teise, tačiau tai padeda atsakingoms institucijoms surinkti tinkamą informaciją apie galimas nusikalstamas veikas. Bankai pastebėję bet kokią įtarimą keliančią veiklą susijusią su klientais, privalo informaciją perduoti valstybės institucijoms. Pripažįstama, kad reikia stiprinti institucijų, atsakingų už kovą su terorizmu ir sunkiais nusikaltimais, bendradarbiavimą, kai finansinė informacija yra pagrindinė tyrimo dalis (Anti-money laundering..., 2021).

Būtina pabrėžti, kad finansinės žvalgybos padaliniai yra viena ir pagrindinių institucijų, kurios padeda užkirsti kelią terorizmo finansavimui. Dažniausiai tai nepriklausomi ir savarankiški padaliniai, kurių pagrindinė atsakomybė yra informacijos apie galimą pinigų plovimą bei terorizmo finansavimo gavimą, prašymą, analizavimą ir platinimą kompetentingoms institucijoms. Paprastai jie yra teisėsaugos agentūrose arba administracinėse įstaigose, atsiskaitančiose ES valstybių narių finansų ministerijoms.

Europos Sąjunga 2020 metais pasiekė susitarimą su JAV, kuris leido perduoti finansinių pranešimų duomenis iš vienos šalies į kitą, siekiant teroristų finansavimo stebėjimo programos tikslų (Fight against the financing..., 2021). Siekiant užkirsti kelią terorizmo finansavimu pastebimas aktyvus žvalgybos dalyvavimas. Taigi ne tik finansinės įstaigos, bet ir žvalgybiniai padaliniai padeda vykdyti aktyvią stebėsenos kontrolę ir prevencines funkcijas šioje srityje.

Duomenų saugyklos (gerinti keitimasi informacija, skaitmeninti teisminį bendradarbiavimą): Europolo informacinė sistema (EIS) buvo sukurta kaip centrinė teisėsaugos duomenų saugykla, kurioje, be kita ko, būtų saugomas ir jungtinis visų žinomų ar įtariamų užsienio teroristų kovotojų sąrašas. Valstybės narės turi dėti gerokai daugiau pastangų, kad Europolui pateiktų visus reikiamus duomenis apie užsienio teroristus kovotojus (Komisijos komunikatas Europos Parlamentui..., 2016, p. 14). Europos Sąjunga taip pat skatina bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose. Siekiant kovoti su tarpvalstybinio nusikalstamumo problema, laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje numatytos priemonės, kuriomis siekiama skatinti teisminį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose. Visų pirma turi būti laikomasi tarpusavio pripažinimo principo. Be to, buvo patvirtintos specialios priemonės, kuriomis siekiama kovoti su tarpvalstybinio nusikalstamumu ir terorizmu bei užtikrinti, kad nukentėjusiųjų, įtariamųjų ir įkalintųjų teisės būtų apsaugotos visoje ES. Šiam bendradarbiavimui buvo sukurta Eurojustas sistema, kuri skatina ir padeda geriau koordinuoti tyrimus ir baudžiamąjį persekiojimą, taip pat valstybių narių kompetentingų institucijų bendradarbiavimą. Eurojustas remia valstybių narių valdžios institucijas, kad jos galėtų veiksmingiau tirti tarpvalstybinius nusikaltimus ir vykdyti baudžiamąjį persekiojimą (Davoli, 2020). Pastangas dėl didesnio bendradarbiavimo, perspėjamosios sistemos apie asmenų radikalėjimą kūrimo, teroristinio turinio šalinimą internete paskatino teroro išpuoliai Paryžiuje. Tai paskatino ES imtis rimtesnių koordinuojamųjų veiksmų siekiant užtikrinti didesnę valstybių narių saugumą (Kova su terorizmu..., 2018).

Socialinės erdvės stebėjimas (užkirsti kelią radikalėjimui internete): Yra daugybė būdų naudojamų teroristų siekiant paveikti žmones ir įtraukti juos į nusikalstamą veiką. Tobulėjant technologijoms internetinė erdvė pakeitė laikraščių puslapius ir tapo itin greitai bei prieinama vieta susipažinti su naujienoms bei aktualijomis. Taip pat dėl plataus tinklo ir gausybės vartotojų, socialiniai puslapiai tapo populiari vieta nuomonei reikšti. Dėl daugybės vartotojų, asmenys turi galimybę jungtis į bendruomenes ir įsitraukti į diskusijas nepaisant valstybių sienų bei kalbos barjerų. Asmenys turi galimybę pasirinkti konfidencialumą, o dėl šios priežasties socialinių tinklų patrauklumas pritraukia vis

daugiau naudotojų. Lengva prieiga prie pasaulio naujienų, šaltinių, bendruomenių bei konfidencialumas taip pat sukūrė sąlygas naujiems nusikaltimams, kurių identifikavimas dėl galimybės paslėpti savo tapatybę ir gyvenamąją vietą, yra apsunkintas.

Siekiant užtikrinti, kad nusikaltimai internetinėje erdvėje neliks nepastebėti, Europos taryba 2003 metais išleido protokolą papildantį Budapešto konvenciją dėl kibernetinių nusikaltimų. Papildomas protokolas siekia susisteminti rasistinio ir ksenofobinio pobūdžio nusikaltimų, padarytų naudojantis kompiuterinėmis sistemomis, pavyzdžiui rasistinės ir ksenofobinės medžiagos, rasistinės ir ksenofobinės motyvuotos grėsmės, panašaus įžeidimo ir genocido ar nusikaltimų žmonijai paneigimo, griežto sumažinimo, patvirtinimo ar pagrindimo, kriminalizavimą (Bayer, *et al.*, 2020, p. 30).

Per pastaruosius penkiolika metų teroristų grupuočių naudojimas socialinėmis erdvėmis labai išaugo. 1998 m. Internete buvo tik 15 su teroristų grupėmis susijusių svetainių. Iki 2005 m. jų buvo daugiau nei 4000. Siekdami prisitaikyti prie dabartinių technologijų tendencijų ir savo žinute pasiekti didesnę auditoriją, teroristinės grupuotės pradėjo naudotis socialinių tinklų svetainėmis. Šios svetainės taip pat teikia daugybę kitų privalumų, nes teroristai bando sleisti savo propagandą. Taigi, teroristinės grupės naudoja socialinių tinklų svetaines kaip naują terpę verbuoti, radikalizuoti ir planuoti nusikalstamas veikas (Waskiewicz, 2012, p. 4).

Vienas kruviniausių pastarųjų metų teroro aktų Naujoje Zelandijoje buvo glaustai susijęs su internetinėmis platformomis: per visą išpuolį, pradedant asmens radikalėjimu ir gaunant finansines išpuolio priemones iki jo vykdymo, taip pat žinių apie išpuolį skleidimo, asmuo naudojo būtent socialinėmis platformomis. Kaip sakė išpuolį įvykdęs dešiniųjų kraštutinių pažiūrų teroristas: pelningos investicijos į kriptovaliutas leido keliauti po Europą ir greičiausiai įsigyti ginklus ir šaudmenis, kuriuos jis naudojo savo atakoje. Informavimui apie savo ketinimą pulti jis pasitelkė socialinę žiniasklaidą; jis naudojo socialinę žiniasklaidą, kad paskleistų savo manifestą, taip pat jis 17 minučių tiesiogiai transliavo išpuolį (nuo kelionės pradžios iki atakos, per užpuolimą Al Noor mečetėje ir pakeliui į Linwoodą). Teroristas savo parašytą manifestą įkėlė į kelias internetines svetaines. Kelios savaitės prieš išpuolį jis galimai, atidarė „Twitter“ paskyrą, paskelbė 63 rasistinius pranešimus ir įgijo 218 sekėjų. Likus kelioms dienoms iki išpuolio, į šią paskyrą jis įkėlė savo ginklų, amunicijos ir liemenės nuotraukas. Nė viena iš tų veiklų nebuvo pastebėta socialinių tinklų ir neleido teroristo pastebėti ankščiau (Ganor, 2020, p. 12).

Taigi Europos Sąjunga naudodama aukščiau išvardintus veiksmus siekia sutrikdyti teroristų bendruomenės veiklą apribodami svarbiausias grandis: ideologijos skleidimo šaltinius, finansavimo priemones, keliavimą iš vienos valstybės į kitą, reikiamų priemonių

nusikaltimams įvykdyti gavimo. Valstybėms kriminalizavus terorizmą, teroristiniams nusikaltimams nebegalioja valstybinės sienos, taip pat siekiama kriminalizuoti bet kokią su teroristine grupuote susijusią veiką (verbavimas, grasinimas ar pasikėsinimas). Sutrikdant „maitinančias“ bendruomenę funkcijas, tikimasi sunaikinti tokias grupuotes iš vidaus, apsunkinant išgyvenimo galimybes.

2.2 Pagrindiniai ES teisės aktai kontroliuojant terorizmą baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis ir jų reikšmė

Jungtinėms Tautoms ir kitoms tarptautinėms organizacijoms pavyko suformuluoti ad hoc konvencijas, susijusias su specifinėmis terorizmo formomis. Nuo 1963 m. Tarptautinė bendruomenė parengė 13 teisinių dokumentų, susijusių su tarptautinio terorizmo prevencija ir slopinimu. Šie vadinamieji sektoriniai dokumentai, kuriais sprendžiami įvairūs klausimai, pradedant neteisėtu orlaivių pagrobimu ir įkaitų paėmimu, baigiant teroristų bombardavimų slopinimu, prisideda prie pasaulinio teisinio režimo prieš terorizmą ir sudaro tarptautinio bendradarbiavimo pagrindą. Jie reikalauja, kad valstybės imtųsi konkrečių priemonių užkirsti kelią teroro aktams ir uždraustų su terorizmu susijusius nusikaltimus, be kita ko, įpareigodamos valstybes dalyves kriminalizuoti konkretų elgesį, nustatyti tam tikrus jurisdikcijos kriterijus (įskaitant gerai žinomą aut dedere aut judicare arba „extradite“ principą) arba traukti baudžiamojon atsakomybėn ir suteikti teisinį pagrindą bendradarbiavimui ekstradicijos ir teisinės pagalbos srityje (Human Rights, Terrorism..., 2008, p. 17).

Sienų kontrolė, duomenų saugyklos: pakeitimai ES teisėje dėl sienų kontrolės bei duomenų įvyko po 2015 metų Sausio mėnesio „Charlie Hendo“ teroristinio išpuolio prieš Prancūzijos dienraščio redakciją (Voronova, 2018, p. 2). Ataką išprovokavo priešaringai vertinamų animacinių filmų, kuriuose pavaizduotas pranašas, paskelbimas žurnalo leidinyje. Teroro aktas nusinešė 12 žmonių gyvybes (Philipose, 2020). Po šios atakos buvo įvykdyta ir daugiau pakeitimų kitose direktyvose.

Europos Parlamento ir tarybos 2016 m. balandžio 27 d. direktyva dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais. Remiantis šia direktyva veiksmingas PNR duomenų naudojimas, pavyzdžiui, lyginant PNR duomenis su įvairiose ieškomų asmenų ir daiktų bazėse esančiais duomenimis, būtinas teroristinių nusikaltimų tyrimui ir patraukimui už juos baudžiamojon atsakomybėn ir taip užtikrinant didesnę vidaus saugumą, siekiant surinkti įrodymus ir atitinkamais atvejais rasti nusikaltėlių bendrininkus ir atskleisti nusikalstamus tinklus. Ši direktyva yra taikoma oro

vežėjams, kurie atlieka išankstinę informacijos apie keleivius duomenų perdavimą nacionalinėms valdžios institucijoms. Remiantis pirmuoju direktyvos straipsniu antrąją dalimi – pagal šią direktyvą renkami PNR duomenys gali būti tvarkomi tik teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybės tikslais (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2016, p. 6).

Šaunamųjų ginklų kontrolė: Europos Parlamento ir tarybos direktyva dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės buvo priimta 2017 gegužės 17 dieną ir buvo paskatinta teroro atakų Prancūzijoje susijusių su dienraščio redakcija, kur šaunamieji ginklai buvo panaudoti nusikalstamais tikslais. Direktyva buvo priimta siekiant pagerinti visų šaunamųjų ginklų ir pagrindinių komponentų atsekamumą taip sukuriant sistemą, kur visi šaunamieji ginklai ar jų pagrindiniai komponentai turėtų būti pažymėti aiškiu, nuolatinio ir unikaliu ženklu ir registruoti valstybių narių duomenų rinkimo sistemose. Kalbant apie valstybių narių įpareigojimą turėti stebėjimo sistemą, siekiant užtikrinti, kad šaunamųjų ginklų leidimo išdavimo sąlygos būtų įvykdytos per visą jos galiojimo laiką, valstybės narės turėtų nuspręsti, ar vertinimas turi būti atliekamas iš anksto atliekant medicininius ar psichologinius tyrimus. Direktyvoje taip pat numatyta ginklų laikymo, pardavimo tvarka, taip pat pabrėžiama, kad prekiautojai ir tarpininkai turėtų galėti atsisakyti atlikti įtartinus sandorius, susijusius su sukomplektuotų šaudmenų ar jų komponentų įsigijimu. Sandoris gali būti laikomas įtartinu, jei, pavyzdžiui, jis susijęs su kiekiais, kurie nėra įprasti numatytam asmeniniam naudojimui arba jei pirkėjas reikalauja mokėti grynaisiais pinigais, tuo tarpu nenorėdamas įrodyti savo tapatybės. Prekiautojai ir tarpininkai taip pat privalo pranešti kompetentingoms institucijoms apie tokius įtartinus sandorius (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2017, p. 3).

Teroristinių nusikaltimų kriminalizavimas: Europos Parlamento ir tarybos direktyva dėl kovos su terorizmu išleista 2017 m. kovo 15 d. tapo valstybių narių kovos su terorizmu baudžiamosios justicijos priemonėmis pagrindu. Jos priėmimą taip pat paskatino ataka prieš Prancūzijos redakciją (Voronova, 2018, p. 2). Pastaraisiais metais terorizmo grėsmė išaugo ir sparčiai išsiplėtė. Užsienio teroristais kovotojais vadinami asmenys vyksta į užsienį terorizmo tikslais. Sąjungai ir jos valstybėms narėms vis didesnę grėsmę kelia asmenys, įkvėpti ar parengti teroristinių grupių užsienyje, tačiau liekantys Europoje.

Rezoliucijoje 2178 (2014) Jungtinių Tautų Saugumo Taryba pareiškė susirūpinimą dėl stiprėjančios užsienio teroristų kovotojų keliamos grėsmės ir pareikalavo, kad visos JT valstybės narės užtikrintų, jog už su šiuo reiškiniu susijusių nusikalstamą veiką būtų baudžiama pagal nacionalinę teisę. Europos Taryba 2015 metais šiuo klausimu priėmė Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos papildomą protokolą. Šios

direktyvos tikslas atsižvelgiant į plintančią terorizmo grėsmę ir į Sąjungos bei valstybių narių teises pareigas pagal tarptautinę teisę, teroristinių nusikaltimų, su teroristine grupe susijusių nusikalstamų veikų ir su teroristine veikla susijusių nusikalstamų veikų apibrėžtys visose valstybėse narėse turėtų būti dar labiau suderintos, kad jos išsamiau apimtų užsienio teroristų kovotojų veiklą ir su teroristų finansavimu susijusią veiklą. Taip siekiama užtikrinti nubaudimą už: terorizmo kurstymą, šlovinimą, asmenų verbavimą bei mokymą, finansavimą, pasikėsinimą atlikti teroristinį aktą, neteisėtą prekybą žmonėmis ir medžiagomis ar daiktais, kurie gali būti panaudoti terorizmo atakoms; terorizmo “platinimą” internetinėje erdvėje; koordinuojamuosius atsakomuosius veiksmus bei bendradarbiavimą tarp valstybių kovos su terorizmu srityje.

Direktyvos 8-tajame punkte išsamiai išvardijami tokie sunkūs nusikaltimai, kaip pasikėsinimas į asmens gyvybę, tyčinės veikos, kurias galima priskirti teroristiniams nusikaltimams, kai ir jei jos įvykdomos siekiant konkretaus teroristinio tikslo, t. y. stipriai įbauginti gyventojus, neleistinais priversti Vyriausybę arba tarptautinę organizaciją imtis veiksmų arba jų nesiimti, arba rimtai destabilizuoti ar sunaikinti pagrindines šalies ar tarptautinės organizacijos politines, konstitucines, ekonomines ar socialines struktūras. Grasinimas įvykdyti tokias tyčines veikas taip pat turėtų būti laikomas teroristiniu nusikaltimu, kai remiantis objektyviomis aplinkybėmis nustatoma, kad toks grasinimas buvo vykdytas siekiant kurio nors iš tokių teroristinių tikslų. Kita vertus, veikos, kuriomis siekiama, pavyzdžiui, priversti Vyriausybę vykdyti veiksmus ar nuo jų susilaikyti, tačiau kurios nėra įtrauktos į išsamų sunkių nusikaltimų sąrašą, pagal šią direktyvą nelaikomos teroristiniais nusikaltimais. Būtina pabrėžti, kad už nusikaltimus numatytus šioje direktyvoje atsako juridiniai ir fiziniai asmenys.

Direktyvos 3 – ojo straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad Valstybės narės imasi priemonių, būtinų užtikrinti, kad straipsnyje nurodytos tyčinės veikos – nacionalinėje teisėje apibrėžiamos kaip nusikalstamos veikos – dėl kurių, atsižvelgiant į jų pobūdį ar aplinkybes, gali būti padaryta didelė žala šaliai ar tarptautinei organizacijai, būtų apibrėžiamos kaip teroristiniai nusikaltimai tais atvejais, kai jos padaromos siekiant vieno iš 2 dalyje išvardytų tikslų: a) pasikėsinimai į asmens gyvybę, galintys sukelti mirtį; b) pasikėsinimai į asmens fizinę neliečiamybę; c) žmogaus pagrobimas arba laikymas įkaitu; d) Vyriausybinių ar visuomeninio pastato, transporto sistemos, infrastruktūros įrenginio, įskaitant informacinę sistemą, stacionarios platformos kontinentiniame šelfe, viešosios vietos arba privačios nuosavybės didelio masto sunaikinimas, galintis kelti pavojų žmonių gyvybei arba padaryti didelių ekonominių nuostolių; e) orlaivių, laivų ar kitų viešojo ar krovininio transporto priemonių užgrobimas; f) sprogmenų arba ginklų, įskaitant cheminius, biologinius,

radiologinius ar branduolinius ginklus, gaminimas, laikymas, įsigijimas, gabenimas, tiekimas ar naudojimas, taip pat cheminių, biologinių, radiologinių ar branduolinių ginklų moksliniai tyrimai ir kūrimas; g) pavojingų medžiagų paleidimas arba gaisrų, potvynių ar sprogimų sukėlimas siekiant sukelti pavojų žmonių gyvybei; h) vandens, energijos ar kurių nors kitų pagrindinių gamtos išteklių tiekimo trukdymas ar trikdydas siekiant sukelti pavojų žmonių gyvybei; i) neteisėtas įsikišimas į sistemas. Paskutinis punktas įtvirtina, kad grąšinimas padaryti bet kokia iš aukščiau išvardintų veikų, turi būti vertinimas kaip nusikalstama veika. Svarbu paminėti, jog 4 – tasis straipsnis prie nusikalstamų veikų taip pat priskiria vadovavimą teroristinei grupei bei dalyvavimą teroristinės grupės veikloje, be kita ko, teikiant informaciją ar materialinius išteklius arba bet kuriuo būdu finansuojant jos veiklą, žinant, kad tokiu dalyvavimu bus prisidėta prie teroristinės grupės nusikalstamos veiklos (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2017, p. 8).

Komisija 2020 metais pateikė ataskaitą apie kovos su terorizmu direktyvą, kuri turėjo įvertinti valstybių narių taikomas priemones direktyvos nuostatomis laikytis. Ataskaitoje teigiama, kad beveik visos valstybės bent iš dalies priėmė specialius teisės aktus siekiant perkelti direktyvą į nacionalinius įstatymus. Išimtimi buvo Prancūzija ir Italija, pabrėžiant, kad valstybėse galiojantys teisės aktai iš esmės apima direktyvos nuostatas. Direktyvos priėmimas daugeliui valstybių reiškė esamų teisinių aktų, kaip baudžiamasis ar baudžiamojo proceso kodeksas, pakeitimus bei papildymus – Kipre siekiant įgyvendinti direktyvą buvo priimti nauji teisės aktai. Taip pat ataskaitoje atskleidžiamos ir pagrindinės su perkėlimu susijusios problemos, kurias identifikavo valstybės narės. Viena svarbiausia problema tai neišsamus ar neteisėtas vienos ar kelių teroristinių nusikaltimų, išvardytų direktyvos 3 straipsnyje, perkėlimas į nacionalinę teisę, įskaitant išvardytų nusikaltimų nelaikymą teroristiniais nusikaltimais, o tai daro įtaką kelių kitų nuostatų perkėlimui į nacionalinę teisę. Komisijos nuomone, svarbu, kad nusikaltimai išvardijami šiame straipsnyje būtų pilnai ir aiškiai apibrėžti nacionalinėje teisėje. Skirtumai šio straipsnio implementacijoje gali trukdyti teisėsaugos bendradarbiavimui (kaip pavyzdžiui teroristų veikiančių ne bendrininkų grupėje nubaudimas) (Report from the Commission..., 2020, p. 3).

Sumažinti terorizmo finansavimą: Europos Parlamento ir tarybos direktyva dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos išleista atsižvelgiant į naujas teroristų išpuolių tendencijas, kuriais teroristų grupuotės finansuoja nusikalstamas veikas. Ketvirtoji Direktyva, išleista 2015 metų gegužės 20 dieną, skirta kovoti su pinigų plovimo ir terorizmo finansavimo grėsme. Ankstesniuose Tarybos teisės aktuose pinigų plovimas apibrėžtas su narkotikais susijusių nusikaltimų kontekste, o

pareigos nustatytos tik finansų sektoriui, laikui bėgant taikymo sritis buvo plečiama. Finansinių veiksmų darbo grupė (toliau – FATF) 2003 m. birželio mėn. patikslino savo rekomendacijas, kad jos apimtų teroristų finansavimo klausimą, ir pateikė išsamesnių reikalavimų, susijusių su klientų tapatybės nustatymu ir patikrinimu, atvejais, kai didesnė pinigų plovimo ar teroristų finansavimo rizika gali pateisinti griežtesnes priemones, ir atvejais, kai mažesnė rizika gali pateisinti ne tokią griežtą kontrolę. Direktyvos pirmojo skyriaus pirmajame straipsnyje nurodytas tikslas – užkirsti kelią Sąjungos finansų sistemos panaudojimui pinigų plovimo ir teroristų finansavimo tikslais (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2015, p. 11).

Norint neatsilikti nuo naujų terorizmo tendencijų, siekiant gerinti esamą prevencinę sistemą ir veiksmingiau kovoti su teroristų finansavimu, 2018 metų gegužės 20 dieną buvo priimta penktoji direktyva, kuria iš dalies buvo keičiama 2015 metų direktyva. Nors valstybės narės pastaraisiais metais padarė didelę pažangą tvirtindamos ir įgyvendindamos Finansinių veiksmų darbo grupės (FATF) standartus ir remdamos Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos veiklą skaidrumo srityje, akivaizdžiai būtina dar labiau padidinti bendrą Sąjungos ekonominės ir finansinės aplinkos skaidrumą. Pinigų plovimo ir teroristų finansavimo prevencija gali būti veiksminga tik užtikrinus aplinką, nepalankią nusikaltėliams, kurie pasinaudodami neskaidriomis struktūromis ieško prieglobsčio savo lėšoms. Šia direktyva siekiama ne tik aptikti ir tirti pinigų plovimo bei terorizmo atvejus, bet ir užkirsti jiems kelią. Tautos (JT), Interpolas ir Europolas praneša apie vis didesnę organizuoto nusikalstamumo ir terorizmo supanašėjimą. Penktoje direktyvoje didelis dėmesys skiriamas virtualiosioms ir dekretinėms valiutoms, verslo santykių ir sandorių stebėsenai su didelės rizikos trečiosiomis valstybėmis, anoniminėms išankstinio mokėjimo kortelėms, nacionalinių Finansinių žvalgybos padalinių veiklai, politikoje dalyvaujantiems asmenims, galutiniam naudos gavėjams (savininkams), patikos fondams (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2017).

Gerinti keitimąsi informacija: Europos Parlamento ir tarybos 2019 m. birželio 20 d. direktyva, nustatomos taisyklės dėl paprastesnio finansinės ir kitos informacijos naudojimo tam tikrų nusikalstamų veikų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo už jas tikslais. Šia direktyva sustiprinamas finansinės informacijos naudojimas, suteikiant teisėsaugos institucijoms tiesioginę prieigą prie informacijos apie banko sąskaitų turėtojų tapatybę, esančią nacionaliniuose centriniuose registruose. Be to, tai suteikia teisėsaugos institucijoms galimybę naudotis tam tikra informacija iš nacionalinių finansinės žvalgybos padalinių (FŽP), įskaitant duomenis apie finansines operacijas, ir taip pat pagerina informacijos mainus tarp FŽP ir jų prieigą prie teisėsaugos informacijos, reikalingos

vykdant operacijas ir jų užduotis. Šios priemonės paspartins baudžiamųjų bylų tyrimus ir leis valdžios institucijoms veiksmingiau kovoti su tarpvalstybiniu nusikalstamumu (Anti-money laundering..., 2021).

Nusikalstamų veikų vykdytojai, visų pirma nusikalstamos grupės ir teroristai, dažnai veikia įvairiose valstybėse narėse, o jų turtas, įskaitant banko sąskaitas, paprastai yra kitose valstybėse narėse. Atsižvelgiant į sunkių nusikaltimų, įskaitant terorizmą, ir su jais susijusios finansinės veiklos tarpvalstybinį pobūdį, dažnai vienoje valstybėje narėje nusikalstamų veikų tyrimus atliekančioms kompetentingoms institucijoms reikia gauti informacijos apie kitose valstybėse narėse esančių bankų sąskaitas; FŽP išimtiniais ir skubiais atvejais turėtų stengtis nedelsiant keistis finansine informacija arba finansine analize, kai tokia informacija arba analizė yra susijusi su terorizmu arba organizuotu nusikalstamumu, susijusiu su terorizmu. Remiantis 1 direktyvos straipsniu: Šioje direktyvoje nustatomos priemonės, kuriomis supaprastinama kompetentingų institucijų prieiga prie finansinės informacijos ir banko sąskaitos informacijos ir jų naudojimas tokia informacija sunkių nusikalstamų veikų prevencijos, nustatymo, tyrimo ar baudžiamojo persekiojimo už jas tikslais. Joje taip pat nustatomos priemonės, kuriomis supaprastinama finansinės žvalgybos padalinių (toliau – FŽP) prieiga prie teisėsaugos informacijos, siekiant užkirsti kelią pinigų plovimui, susijusiems pirminiams nusikaltimams ir teroristų finansavimui ir kovoti su šiais nusikaltimais, ir priemonės, kuriomis palengvinamas FŽP tarpusavio bendradarbiavimas (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2019, p. 7).

Užkirsti kelią radikalėjimui internete: pasiūlymas Europos Parlamento ir Tarybos rezoliucija dėl teroristinio turinio platinimo internete prevencijos. Interneto universalumas leidžia jo vartotojams bendrauti, dirbti, bendrauti, kurti, gauti ir dalytis informacija ir turiniu su šimtais milijonų žmonių visame pasaulyje. Interneto platformos teikia didelę naudą vartotojų ekonominei ir socialinei gerovei visoje Sąjungoje ir už jos ribų. Tačiau galimybė pasiekti tokią didelę auditoriją minimaliomis sąnaudomis taip pat vilioja nusikaltėlius, norinčius neteisėtai naudoti internetą neteisėtais tikslais. Neseniai įvykę teroristiniai išpuoliai ES teritorijoje parodė, kaip teroristai netinkamai naudoja internetą norėdami sutvarkyti ir įdarbinti rėmėjus, parengti ir palengvinti teroristinę veiklą, garsinti savo žiaurumus ir paraginti kitus pasekti tokiu pavyzdžiu ir sukelti baimę plačiajai visuomenei. Siekiant užtikrinti neteisėto teroristinio turinio pašalinimą, reglamentu nustatoma pašalinimo tvarka, kurį valstybės narės kompetentinga institucija gali priimti kaip administracinį ar teisminį sprendimą. Yra kelios pagrindinės priemonės, skirtos teroristinio turinio internete mažinimui, užtikrinančios visišką pagrindinių teisių apsaugą. Reglamentas taip pat įpareigoja valstybes nares užtikrinti, kad jų kompetingos

institucijos turėtų reikiamų pajėgumų įsikišti į teroristinį turinį internete. Be to, valstybės narės yra įpareigos informuoti ir bendradarbiauti tarpusavyje ir gali naudotis Europolo nustatytais kanalais, kad užtikrintų koordinavimą vykdant išsiuntimo orderius ir siuntimus (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2018, p. 2).

Komisija 2020 metų gruodžio 10 dieną palankiai įvertino Europos Parlamento ir Tarybos politinį susitarimą dėl šio naujo reglamento siūlymo ir 2021 kovo 16 dieną priėmė reglamentą, dėl teroristinio turinio platinimo internete. Šios taisyklės bus taikomos nuo 2022 metų. Valstybių narių kompetetingos institucijos turės galimybę išduoti pašalinimo nurodymus, o paslaugos tiekėjas ar interneto platformos per valandą turės pašalinti prašomą turinį arba išjungti prieigą prie jo. Taisyklės bus taikomos visiems paslaugų teikėjams, siūlantiesiems paslaugas ES, neatsižvelgiant į tai, ar jų pagrindinė buveinė yra vienoje iš valstybių narių (Timeline: EU's fight against terrorism, 2021).

Daugelis valstybių sektorių, tokių kaip bankai, oro uostai, geležinkeliai, policijos bei sienų apsaugos pareigūnai, yra kaip pirmoji gynybinė linija padedanti valstybei atskleisti galimai kintančias terorizmo tendencijas, apsauganti nuo galimos grėsmės saugumui. Pasitelkiant įvairias struktūras ir dalinius, yra patogiau kovoti su terorizmu, nes ši veikia ir pati yra struktūrizuota. Siekiant sunaikinti grupuotes, reikia užkirsti galimybes jiems vykdyti įprastines „išgyvenimo“ funkcijas, užkertant galimybę gauti finansavimą, verbuoti ir įtraukti asmenis į grupuotes, skleisti idėjas, keliauti į kitą valstybę siekiant įvykdyti išpuolį. Dėl variacijos nusikalstamoje veikoje ir esant dideliame kiekiui galimų nusikalstamų veikų, būtina turėti ir užtikrinti visus galimus priemonių užkirtimo variantus. ES per sukurtas baudžiamąsias priemones bei įstatymus, padeda valstybėms narėms užtikrinti lengvesnį tarpusavio bendradarbiavimą, dalinimasi informaciją bei pagalbą, taip užtikrinant valstybių narų saugumą.

2.3 Europos kovos su terorizmu centras ir jo veikla

2010 m. Sausio 1 d. Europolas tapo visateise ES agentūra. 2017 m. gegužės 1 d. Įsigaliojus naujam reglamentui, Europolas oficialiai tapo Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūra. Naujasis reglamentas buvo priimtas 2016 m. gegužės 11 d., kai Europos Parlamentas balsavo dėl atnaujintų įgaliojimų, kad Europolas galėtų aktyviau kovoti su terorizmu, elektroniniais nusikaltimais ir kitomis sunkiomis ir organizuotomis nusikalstamumo formomis. Nors žvalgybinių funkcijų Europolas nevykdo, naujasis reglamentas sustiprina institucijos vaidmenį remiant teisėsaugos institucijų bendradarbiavimą ES (About Europol, 2021). Didelio masto nusikaltėlių ir teroristų tinklai kelia didelę grėsmę Sąjungos vidaus saugumui ir jos piliečių saugumui bei pragyvenimui.

Turimi grėsmės vertinimai rodo, kad nusikalstamos grupuotės savo veikla tampa vis labiau nusikalstamos ir tarpvalstybinės. Todėl nacionalinės teisėsaugos institucijos turi glaudžiau bendradarbiauti su kolegomis kitose valstybėse narėse. Atsižvelgiant į tai, buvo pripažinta būtinybė Europolui suteikti daugiau paramos valstybėms narėms vykdant nusikalstamumo prevenciją, analizę ir tyrimus visoje Sąjungoje. Europolas turėtų remti ir stiprinti valstybių narių veiksmus ir jų bendradarbiavimą užkertant kelią sunkiems nusikaltimams, paveikiantiems dvi ar daugiau valstybių narių ir kovojant su jais. Atsižvelgiant į tai, kad terorizmas yra viena didžiausių grėsmių Sąjungos saugumui, Europolas turėtų padėti valstybėms narėms spręsti bendras problemas šioje srityje. Kaip Sąjungos teisėsaugos agentūra, Europolas taip pat turėtų remti ir stiprinti veiksmus ir bendradarbiavimą kovojant su nusikalstamumo formomis, turinčiomis įtakos Sąjungos interesams. Europolas turėtų pateikti strateginę analizę ir grėsmių vertinimus, kad padėtų Tarybai ir Komisijai nustatyti Sąjungos strateginius ir veiklos prioritetus kovojant su nusikalstamumu ir operatyviai įgyvendinti tuos prioritetus (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2016, p. 2).

Susiduriant su vis naujomis terorizmo formomis ir tendencijomis, Europos Sąjunga bei valstybės narės buvo priverstos imtis naujų priemonių saugumui užtikrinti bei bendradarbiavimui terorizmo srityje didinti. Laivas judėjimas Europos Sąjungoje taip pat sukėlė ir naujų iššukių – pastarojo meto precedento neturintis pabėgelių ir migrantų judėjimas (Laisvas asmenų judėjimas, 2021). Kartu su prieglobščio nuo nuolatinių konfliktų ieškančių žmonių, į Europos Sąjungą patenka ir užsienio teroristų kovotojai. Dėl valstybėse narėse gyvenančių asmenų įvairovės, nediskriminavimo principų, teroristams lengva integruotis į visuomeninį gyvenimą ir likti nepastebėtiems.

Siekdamas užtikrinti veiksmingą atsaką į šiuos iššūkius, 2016 m. sausio mėn. Europolas sukūrė Europos kovos su terorizmu centrą (ECTC) – operacijų centrą ir kompetencijos centrą, kuris atspindi didėjantį ES poreikį stiprinti atsaką į terorą (European Counter Terrorism Centre – ECTC, 2021). Tai yra platforma, kuria naudodamosi valstybės narės gali stiprinti keitimąsi informacija ir operatyvų bendradarbiavimą stebint ir tiriant užsienio teroristus, prekybą nelegaliais šaunamaisiais ginklais ir teroristų finansavimą (Timeline: EU's fight against terrorism, 2021). Pagrindinė ECTC užduotis yra teikti operatyvinę paramą valstybėms narėms atliekant tyrimus po teroristinių išpuolių. Jis palygina tiesioginius operatyvinius duomenis su duomenimis, kuriuos Europolas jau turi, greitai išaiškindamas finansines išvadas ir analizuoja visą turimą tyrimo informaciją, kad padėtų susidaryti struktūruotą teroristinio tinklo vaizdą. Sukurtas kaip pagrindinis ES centras kovojant su terorizmu, ECTC daugiausia dėmesio skiria: operatyvinės paramos teikimui tyrimams atlikti ES valstybės narės prašymu; kovai su užsienio kovotojais;

keitimuisi žvalgybos duomenimis ir žiniomis apie terorizmo finansavimą (per Teroristų finansavimo stebėjimo programą ir Finansinės žvalgybos skyrių); internetinės teroristų propagandos ir ekstremizmo prevencijai (per ES interneto perdavimo skyrių); neteisėtos prekyba ginklais prevencijai; kovos su terorizmu institucijų tarptautiniam bendradarbiavimui (European Counter Terrorism Centre – ECTC, 2021).

Jungtinėse Amerikos Valstijose siekiant apsaugoti šalį nuo terorizmo pavojaus veikia Nacionalinis kovos su terorizmu centras (NCTC), kuris buvo sukurtas po Rugsėjo 11-osios dienos įvykių. Vyriausybė atsižvelgiant į didėjančią pavojų pertvarkė Žvalgybos bendruomenę siekdama apsaugoti tautą nuo teroristinių išpuolių. Prezidentas George'as W. Bushas, išleisdamas vykdomąjį raštą 13354, ir Jungtinių Valstijų (JAV) kongresas, priimdamas 2004 m. Žvalgybos reformos ir terorizmo prevencijos įstatymą (IRTPA), reformavo valstybės žvalgybos įmonę, ypatingą dėmesį skirdamas žvalgybos klausimams susijusiems su terorizmu. NCTC atlieka penkias pagrindines misijas: vykdo grėsmių analizę vertinant visą turimą ir įgytą JAV informaciją, išskyrus duomenis susijusius su vidaus terorizmu; prižiūri centrinę JAV vyriausybės išlaptintą saugyklą, skirtą visiems žinomiems ir įtariamais tarptautiniams teroristams, taip pat ir jų ryšių bei palaikymo tinklams; atlieka informacijos dalinimosi funkciją; strateginių operacijų planavimas; nacionalinis žvalgybos valdymą (How we work, 2021).

Abu kovos su terorizmu centrai atlieka daugiau informacijos šaltinių bei stebėsenos funkcijas. ECTC yra svarbi grandis vykdant keletą ES funkcijų kovoje su terorizmu – užkerta kelią radikalėjimui internete, taip pat padeda gerinti informacijos keitimą tarp valstybių narių.

3 Kovos su terorizmu baudžiamųjų teisinių priemonių įgyvendinimas Lietuvoje

Terorizmo prevencija ir kova su terorizmu yra sudedamoji Lietuvos nacionalinių interesų įgyvendinimo priemonių dalis. Šalia nacionalinių saugumo užtikrinimo pastangų Lietuvos valstybė pagal turimus išteklius kartu su tarptautiniais partneriais prisideda prie kovos su terorizmu kituose Europos regionuose, be to, yra pasiryžusi prirėikus pasinaudoti tarptautinių partnerių pagalba, jei kiltų panaši situacija Lietuvoje (Gutauskas, *et al.*, 2004, p. 39).

Kaip jau minėta aukščiau, tendencijos Lietuvoje atspindi daugiau išorinio nei vidinio terorizmo grėsmę. Lietuva aktyviai veikia tarptautiniuose kovos prieš terorizmą formatuose. Per Lietuvos pirmininkavimą ES Tarybai 2013 m. antroje pusėje Lietuvos atstovai pirmininkavo Europos Sąjungos Tarybos vidinių bei išorinių aspektų darbo grupėms. 2014 – 2015 metais Lietuva buvo nenuolatine Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos nare. Tuo metu Lietuva taip pat pirmininkavo JT Saugumo Tarybos Kovos su terorizmu komitetui bei atitinkamai darbo grupei (Kova su terorizmu, 2013).

Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikos veiksmingumo stiprinimo ataskaitoje numatyta: ES teisės plėtros ir įgyvendinimo sistema Lietuvoje buvo kuriama trimis etapais. Pirmasis etapas truko iki Lietuvos narystės ES, jo metu už ES reikalų koordinavimą, taip pat už ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo planavimą, buvo atsakingas Europos komitetas prie LR Vyriausybės. Antrojo etapo, kuris prasidėjo nuo Lietuvos narystės ES ir tęsėsi iki 2009 m. antrojo pusmečio, pradžioje ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo sistema buvo pertvarkyta, o pagrindine procesą koordinuojančia institucija tapo LR Vyriausybės kanceliarija (Europos Sąjungos teisės įgyvendinimo koordinavimo ir priežiūros departamentas). Trečiasis etapas prasidėjo nuo 2009 m. antrojo pusmečio, kadangi 2009 m. rugsėjo mėnesį Vyriausybės nutarimu pakeitus ES reikalų koordinavimo taisykles ES teisės plėtros koordinavimo funkcijos buvo perduotos Užsienio reikalų ministerijai (toliau – URM), o ES teisės perkėlimo ir įgyvendinimo – ETD (Europos Sąjungos teisės plėtros..., 2012, p. 9).

Apžvelgus Europos Sąjungos teisės raidą nuo Europos Bendrijų bei tarpvyriausybinių „trečiojo ramsčio“ nuostatų iki Lisabonos sutarties įsigaliojimo, galima matyti, kaip ši teisės šaka palengva, bet užtikrintai „užvaldo“ ir baudžiamosios justicijos sritį, apimdama tiek materialiosios, tiek procesinės teisės aspektus. Europos Sąjungos baudžiamojo proceso teisė kilo iš valstybių narių siekio glaudžiau bendradarbiauti baudžiamojo persekiojimo srityje, ypač teikiant savitarpio teisinę pagalbą tarptautinio

pobūdžio bylose. Ekonominėje srityje tarpusavio pripažinimo principas skatina piliečių laisves, o baudžiamojoje teisėje jis įgyja greičiau atvirkštinį, represinį efektą. Kad ir geriausių norų turėdami veiksmingai persekioti nusikalstamumą privalome pripažinti, jog pagrindinis šio principo naudos gavėjas yra valstybių narių baudžiamosios justicijos aparatas (Namavičius, 2015, p. 5). Remiantis kovos su terorizmu direktyvos 15 straipsnio 2 dalimi, Europos Sąjunga įpareigoja Valstybes nares už teroristinius nusikaltimus taikyti maksimalias bausmes numatytas nacionalinėje teisėje. Taip pat 3 dalyje nurodyta, jog už vadovavimą turėtų būti skiriama maksimali penkiolikos metų bausmė, o už dalyvavimą teroristinėje veikloje (finansavimas, prisidėjimas prie grupuotės veiklos) – nemažesnė kaip aštuonerių metų laisvės atėmimo bausmė (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2016, p. 11). Remiantis 2019 metų duomenimis vidutinė už teroristinę veiklą skirta laisvės atėmimo bausmė buvo šešeri metai. Ir nors vidutinė bausmė yra vieneriais metais mažesnė nei 2018 metais, pripažįstama, kad teroristai kelią grėsmę ne tik įkalinimo metu, bet ir po paleidimo (European Union Terrorism Situation..., 2020, p. 13). Europos Sąjunga ieško būdų rehabilitacijos bei integracijos procesams valstybėse narėse, siekiant grąžinti nuteistus teroristus atgal į visuomenę bei sumažinti naujų išpuolių grėsmę, tačiau teisės aktų įtvirtinančių rehabilitacijos procesus Sąjungoje dar nėra išleista.

Lietuvos baudžiamasis įstatymas buvo pakeistas ir papildytas nuostatomis iš kovos su terorizmu direktyvos. Remiantis Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso septintojo straipsnio 10 dalimi: asmenys atsako pagal šį kodeksą, nesvarbu, kokia jų pilietybė ir gyvenamoji vieta, taip pat nusikaltimo padarymo vieta bei tai, ar už padarytą veiką baudžiama pagal nusikaltimo padarymo vietos įstatymus, kai padaro nusikaltimus, atsakomybė už kuriuos numatyta tarptautinių sutarčių pagrindu: teroristinius ir su teroristine veikla susijusius nusikaltimus (2521 straipsnio 1 ir 2 dalys); Teroristinė grupė remiantis baudžiamojo kodekso 25 – tojo straipsnio ketvirtąja dalimi yra priskiriama prie nusikalstamo susivienijimo. Nusikalstamas susivienijimas yra tada, kai bendrai nusikalstamai veiklai – vienam ar keliems apysunkiems, sunkiems ar labai sunkiems nusikaltimams daryti – susivienija trys ar daugiau asmenų, kuriuos sieja pastovūs tarpusavio ryšiai bei vaidmenų ar užduočių pasiskirstymas. 145 straipsnis. Grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti žmogaus sveikatą arba žmogaus terorizavimas: 1. Tas, kas grasino nužudyti žmogų ar sunkiai sutrikdyti jo sveikatą, jeigu buvo pakankamas pagrindas manyti, kad grasinimas gali būti įvykdytas, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų; 2. Tas, kas terorizavo žmogų grasinamas susprogdinti, padegti ar padaryti kitokią pavojingą gyvybei, sveikatai ar turtui veiką arba sistemingai baugino žmogų naudodamas psichinę prievartą, baudžiamas

laisvės atėmimu iki ketverių metų; 3. Už šio straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas asmuo atsako tik tuo atveju, kai yra nukentėjusio asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, prokuroro reikalavimas arba kai ikiteisminis tyrimas pradėtas nustačius smurto artimoje aplinkoje požymius; 4. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo (Baudžiamojo Kodekso patvirtinimo..., 2000, p. 50).

Teroristiniai nusikaltimai yra išvardijami XXXV skyriuje ir priskiriami prie nusikaltimų visuomenės saugumui. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 250⁴, 250⁵, 252¹ straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 250⁶ straipsniu įstatymo projektas (toliau – įstatymo projektas) parengtas, siekiant: 1) suderinti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) nuostatas su Papildomo protokolo prie Europos Tarybos konvencijos dėl terorizmo prevencijos (toliau – Papildomas Protokolas) nuostatomis ir pasirengti jį ratifikuoti bei tuo pačiu įgyvendinti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliucijos 2178 (2014) nuostatas, susijusias su tam tikrų veikų kriminalizavimu; 2) patikslinti kai kurias su terorizmo finansavimu susijusias BK nuostatas, atsižvelgiant į Europos Tarybos ekspertų komiteto dėl priemonių, nukreiptų prieš pinigų plovimą (Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures, MONEYVAL) (toliau – MONEYVAL) sekretoriato pateiktas pastabas bei Finansinių veiksmų darbo grupės (Financial Action Task Force, FATF) (toliau – FATF) rekomendacijas (Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso..., 2016, p. 1).

249¹ straipsnis. Grupių, kurių tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, kūrimas ir veikla: 1. Tas, kas kūrė organizuotą grupę, kurios tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, arba jai vadovavo ar dalyvavo šios grupės veikloje, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų; 2. Tas, kas dalyvavo teroristinės grupės, kurios tikslas – daryti teroristinius nusikaltimus, veikloje, baudžiamas laisvės atėmimu nuo penkerių iki penkiolikos metų; 3. Tas, kas dalyvavo šaunamaisiais ginklais, sprogmenimis, sprogstamosiomis, radioaktyviosiomis, biologinėmis ar cheminėmis kenksmingomis medžiagomis, preparatais ar mikroorganizmais ginkluotos teroristinės grupės veikloje, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dešimties iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos; 4. Tas, kas kūrė šio straipsnio 2 ar 3 dalyje numatytą teroristinę grupę arba jai vadovavo, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dvylikos iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos; 5. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo.

250 straipsnis. Teroro aktas: 1. Tas, kas teroristiniais tikslais gamino, įgijo, laikė, gabeno, perdavė ar kitaip disponavo šaunamuoju ginklu, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis, branduolinėmis ar radioaktyviosiomis medžiagomis, kitais

jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, taip pat tas, kas teroristiniais tikslais kūrė, gamino, įgijo, laikė, gabenė, perdavė ar kitaip disponavo cheminiu ar biologiniu ginklu arba cheminio ar biologinio ginklo gamybai naudojamomis cheminėmis medžiagomis ar jų pirmtakais, mikroorganizmais, kitomis biologinėmis medžiagomis ar toksiniais, baudžiamas laisvės atėmimu iki aštuonerių metų; 2. Tas, kas teroristiniais tikslais sukėlė potvynį arba sutrikdė vandens, energijos ar kitų gamtos išteklių tiekimą, arba sprogdino, padegė arba kitaip dideliu mastu naikino ar gadino turtą, arba paveikė informacinę sistemą ar elektroninius duomenis, arba paskleidė radioaktyvias, biologines ar chemines kenksmingas medžiagas, preparatus ar mikroorganizmus, jeigu dėl to atsirado ar galėjo atsirasti sunkių padarinių, taip pat tas, kas teroristiniais tikslais nesunkiai sutrikdė sveikatą vienam ar daugiau žmonių arba sukėlė pavojų daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai, arba paveikė didelę reikšmę valstybės valdymui, ūkiui ar finansų sistemai turinčią informacinę sistemą ar jos elektroninius duomenis, baudžiamas laisvės atėmimu iki dešimties metų; 3. Tas, kas teroristiniais tikslais sunkiai sutrikdė sveikatą vienam ar daugiau žmonių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo trejų iki penkiolikos metų; 4. Tas, kas teroristiniais tikslais nužudė vieną ar daugiau žmonių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo aštuonerių iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos; 5. Tas, kas padarė šio straipsnio 2, 3 ar 4 dalyje numatytą veiką, jeigu ji buvo nukreipta prieš strateginę reikšmę nacionaliniam saugumui turintį objektą arba dėl to atsirado labai sunkių padarinių, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dešimties iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos; 6. Už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo. Kodekse taip pat paminėti tolimesni nusikaltimai: Teroristinių nusikaltimų kurstyimas, verbavimas teroristinei veiklai, grasinimą padaryti teroristinį aktą, teroristinės veikos finansavimas ir rėmimas, teroristų rengimas ir mokymasis teroristiniais tikslais, vykdymas bei keliavimas teroristiniais tikslais, orlaivio, laivo ar kitos viešojo ar krovinio transporto priemonės arba stacionarios platformos kontinentiniame šelfe užgrobimas.

Galima daryti išvadą, kad ES direktyvos nuostatos yra visiškai įgyvendinamos nacionalinės teisės lygmeniu per Baudžiamąjį kodeksą. Lietuvoje iki šiol nėra buvę daug bylų susijusių su terorizmu, tačiau 2020 metų Liepos mėnesį teismui buvo perduota byla dėl asmens, kuris panaudodamas sprogmenį pasikėsino sugadinti svetimą turtą, įbauginti visuomenę bei sukelti pavojų žmonių gyvybei. Gauta duomenų, kad sulaikytasis priskiria save ultradešiniųjų pažiūrų ekstremistų „Feuerkrieg Division“ grupuotei ir, kaip įtariama, teroristiniais tikslais gamino ir laikė didelės sprogstamosios galios sprogmenis, sprogstamąsias medžiagas. Remiantis teisėsaugos duomenimis, grupuotė vadovaujasi JAV žinomo neonacisto veikalais ir šiuo metu yra praktiškai išardyta (Konopko, 2020).

Lietuvoje 2002 metais patvirtinta Nacionalinio saugumo strategija, kurios tikslas – numatyti valstybės plėtros viziją, nustatyti nacionalinius interesus bei jų įgyvendinimo priemonės. Strategijoje nustatomi gyvybiniai ir pirmaeiliai nacionalinio saugumo interesai, pagrindiniai rizikos veiksniai, pavojai ir grėsmės šiems interesams, nacionalinio saugumo sistemos plėtros, užsienio, gynybos ir vidaus politikos prioritetai, ilgojo ir vidutinio laikotarpių uždaviniai. Strategija yra grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymu, Šiaurės Atlanto sutarties organizacijos (toliau – NATO) ir Europos Sąjungos (toliau – ES) sutartimis, NATO ir ES strateginiuose saugumo politikos dokumentuose pateiktais strateginiais tikslais ir veiklos gairėmis Lietuvos Respublikos nacionalinis saugumas yra NATO ir ES nedalomo saugumo politikos dalis: grėsmė vienos NATO ar ES valstybės narės saugumui yra grėsmė ir Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui, todėl jam įtaką daro regioniniam, Europos ir pasaulio saugumui kylantys iššūkiai. Lietuvos Respublika nacionalinio saugumo politiką grindžia NATO ir ES vienijančiomis vertybėmis, ją įgyvendina savarankiškai, bendradarbiaudama su kitomis valstybėmis ir per tarptautines organizacijas (Nutarimas dėl nacionalinio..., 2002, p. 3). Taigi Lietuvos saugumas yra neatsiejama dalis nuo kitų valstybių saugumo.

Teroristiniai nusikaltimai, kaip jau pabrėžta aukščiau, gali būti vidiniai bei peržengiantys valstybės sienas, todėl šalis siekiant nacionalinio saugumo, privalo užtikrinti baudžiamumą už veikas, kurios gali kelti grėsmę tarptautiniam saugumui, taip pat bendradarbiavimą bei kooperaciją su kitomis šalimis, siekiant užkirsti kelią nusikalstamumui. Dėl šios priežasties trečiajame skyriuje 12.1 punkte nurodyta, kad NATO ir ES gyvybingumas ir vieningumas, visų euroatlantinės bendrijos valstybių saugumas, solidarumas, demokratija ir gerovė yra vienas iš nacionalinio saugumo interesų. Dabartiniu laikotarpiu pagrindinę grėsmę Lietuvoje kelia Rusijos Federacijos veiksmai, atsižvelgiant į Krymo aneksiją. Nepaisant saugumo užtikrinimo dėl kaimyninės šalies, politikos prioritetuose ir uždaviniuose numatyta, kad Lietuva turi prisidėti prie tarptautinės bendrijos pastangų palaikyti taiką ir stabilumą pasaulyje, užkirsti kelią tarpvalstybiniais ir etniniais konfliktams, spręsti užsitęsčius konfliktus, kovoti su tarptautiniu terorizmu ir organizuotu nusikalstamumu, stiprinti organizuoto nusikalstamumo prevenciją ir kontrolę, ypatingą dėmesį skiriant organizuotoms nusikalstamoms grupėms, turinčioms sąsajų su kitų šalių žvalgybos tarnybomis ar teroristinėmis organizacijomis, taip pat stiprinti nacionalinius pajėgumus siekiant nustatyti radikalizaciją, kuri gali skatinti teroristinę ar ekstremistinę veiklą (Europos Parlamento ir Tarybos..., 2017). Šiuos uždavinius įgyvendinti padeda Lietuvos įstatymai, o ypač Lietuvos Baudžiamasis Kodeksas, kuris kriminalizuoja bet

kokia su terorizmu susijusią nusikalstamą veiką. Komisijos 2020 metų ataskaitoje dėl direktyvos kovai su terorizmu taikymo, buvo pabrėžta, kad ne visi direktyvos straipsniai į Lietuvos teisę buvo perkelti teisingai: Kalbant apie direktyvos 3 straipsnio 1 dalies c punktą, dėl pagrobimo ar įkaitų paėmimo Lietuvos įstatymai, atrodo, neapima situacijos, kai pagrobimas ar įkaitų paėmimas buvo vykdomas siekiant rimtai įbauginti gyventojus ar rimtai destabilizuoti arba sunaikinti pagrindines šalies ar tarptautinės organizacijos politines, konstitucines, ekonomines ar socialines struktūras. Kalbant apie direktyvos 3 straipsnio 1 dalies e punktą, atrodo, kad Lietuvoje įstatymai dėl orlaivių, laivų ar kitų viešojo ar krovinio transporto priemonių arešto neapima konfiskavimo kitų viešojo ar krovinio transporto priemonių (ši problema identifikuota dar keturiose valstybėse narėse). Taip pat pastebėta, kad teroristinės grupės, neturinčios formaliai apibrėžtų savo narių vaidmenų ar narystės tęstinumo, Lietuvos nacionaliniuose teisės aktuose neatrodo kvalifikuojamos kaip teroristinės grupės (Report from the Commission..., 2020, p. 4).

Galima palyginti Norvegijos Karalystės baudžiamuosius įstatymus su Europos Sąjungos ir Lietuvos įstatymais. Remiantis Bendrojo civilinio baudžiamuoju kodekso 14 skyriumi 147a straipsniu Teroristiniai nusikaltimai apibrėžiami beveik identišškai, kaip tai padaryta Europos Sąjungoje. Teroristiniai veiksmai, tai bet kokie veiksmai, kai jais siekiama: a) rimtai sutrikdyti visuomenei gyvybiškai svarbią funkciją, pavyzdžiui, valdžios funkcijas; b) įbauginti gyventojus arba; c) neteisėtai priversti valdžios institucijas ar tarpvyriausybinių organizaciją atlikti paklusti ar praleisti tai, kas labai svarbu šaliai ar organizacijai, arba kitos valstybės ar tarpvyriausybinių organizacijos. Taip pat numatyta atsakomybė už pasikėsinimą ar grasinimą įvykdyti teroristinį nusikaltimą, taip pat bendradarbiavimas, planavimas ar rengimasis tokiai nusikalstamai veikai. Maksimali nurodyta bausmė už teroristinius nusikaltimus – 21 metai (Norway Penal Code, 2008). Tuo tarpu Lietuvoje, jei teroro aktas pasiglemžia vieno ar daugiau asmenų gyvybę, numatyta ne tik laisvės atėmimo bausmė, bet ir laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Viena kruvinausių terorizmo bylų Norvegijoje – dešiniojo sparno ekstremisto Anders Breivik byla. 2011 m. liepos 22 d., Oslo vyriausybės rajone buvo detonotas Breivik pagamintas sprogmuo. Dėl sprogo žuvo aštuoni žmonės ir devyni sunkiai sužeisti. Sprogimas taip pat sunaikino ministro pirmininko kanceliarijos ir ministerijų patalpas Vyriausybės rajone, taip pat šalia esančius pastatus. Tą pačią dieną išpuolis buvo įvykdytas Norvegijos darbo jaunimo (AUF) vasaros stovykloje, kur tuo metu lankėsi 564 žmonės. Skaičiuojama, kad šių išpuolių metu buvo nužudyti 69 žmonės. Tą pačią dieną, kai buvo įvykdyti teroro aktai, Breivikas pasinaudodamas elektroniniu paštu išplatino manifestą, kurį buvo pradėjęs rašyti dar 2007 metais siekiant sukurti pagrindą revoliucinės

teisės plėtrai Europoje. Atakos finansavimui buvo panaudotos bankinės kredito kortelės. Vertinant įvykius teismas papildomai vertino riziką, kad kaltinamasis yra pavojingas. Breivikas teigė, kad žmogžudystės buvo teisėti veiksmai, o kraštutinis smurtas yra būtina priemonė siekiant jo politinių tikslų. Kaltinamasis teisme taip pat nurodė savo alternatyvius planus, tokius kaip Karališkųjų rūmų ir laikraščių redakcijų susprogdinimas, žurnalistų nužudymas. Žmogžudystės Vyriausybės rajone, žmogžudystės Utojoje ir kaltinamojo planai rodo didžiulį smurtą, kurį jis turi noro ir galimybių įvykdyti. Be to, kaltinamasis pareiškė, kad bus daugiau teroro išpuolių; tai parašyta ir jo manifeste (Oslo District Court...,2005).

Siekiant palyginti bausmes už teroristinį išpuolį, kaip pavyzdį galima paminėti Prancūzijos baudžiamąjį kodeksą, kur panašiai kaip Lietuvoje, už teroro aktą pasiglemžusį vieno ar kelių žmonių gyvybes, numatyta laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos (Code penal, 1994).

JAV baudžiamajame kodekse terorizmo apibrėžimas ir sankcijos už teroristinius nusikaltimus numatyti 113B skyriuje, 2332b skirsnyje, kuriame nurodomi apibrėžimai bei bausmės siejami su terorizmo aktais peržengiančiais nacionalines ribas. Numatyta, kad už nužudymą arba jei bet kuris asmuo mirė dėl bet kurio su terorizmu susijusio elgesio, baudžiamas mirtimi arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos. Čia atskirai išvardintos galimos nuobaudos už pagrobimą, sužalojimą, užpuolimą pavojingu ginklu, turto sunaikinimą, pasikėsinimą ir grasinimą. Bausmės išvardintos nuo sunkiausios iki lengviausios atsižvelgiant į veikos rimtumą (nuo sukeltos mirties iki grasinimo, už pastarąjį numatyta laisvės atėmimo bausmė iki 10 metų) (Title 18, United States Criminal..., 1926).

Pasaulio bendruomenė sutaria, kad teroristiniai nusikaltimai kelia grėsmę kiekvienos šalies saugumui. Dėl šios priežasties bausmės rekomenduojamos Europos Sąjungos ir nustatytos Lietuvos bei kitų šalių baudžiamuosiuose kodeksuose siekia ne tik pataisyti asmenį, bet ir laikinai atskirti jį nuo visuomenės taip apsaugant pasaulio žmones. ES valstybėms narėms palieka tam tikra laisvę apibrėžti maksimalias bausmes, kurias nepažeistų nacionalinės konstitucijos bei įstatymų, tačiau bausmės minimumas siekiant užtikrinti tinkamą nubaudimą yra nurodytas ES rekomendacijose. Tarptautiniai nusikaltimai, dėl įvairių Europos Sąjungos taikomų baudžiamųjų teisinių priemonių, nesaistomi valstybės sienomis, taip nesudarant sąlygų teroristams slapstyti skirtingose šalyse ar išvengti bausmės už padarytus nusikaltimus. Taip pat alternatyvių veikų susijusių su terorizmu kriminalizavimas atskleidžia, kad jokie su pamatinės žmogaus teisės pažeidžiančia veika siejami veiksmai nėra toleruojami valstybių.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungoje didžiausias dėmesys į terorizmą buvo pradėtas kreipti po Rugsėjo 11 dienos įvykių JAV. Galima teigti, kad terorizmas atsirado dėl visuomenės susiskaldymo, ideologinių, politinių, socialinių skirtumų. Taip buvo siekiama pakeisti valstybės valdymo formas, išsireikalauti įstatymų pakeitimus, užtikrinti religinę svarbą. Tačiau iki šiol nėra vienos bendrinės terorizmą apibrėžiančios sąvokos. Veika yra skirstoma į galimus veiksmus remiantis pasaulinėmis tendencijomis, neapsiribojant viena valstybe ir dažnai priskiriant veiką prie tarptautinių nusikaltimų. Būtina pabrėžti, kad tai pagrindines žmogaus teises bei laisves pažeidžianti nusikalstama veika, turinti rimtų su saugumu susijusių padarinių visuomenei bei pačiai valstybei. Iki šių dienų nėra aišku, kokia nusikalstama veika ar veiksmai turi būti priskiriami prie terorizmo ir valstybės narės remiasi instrukcijomis iš Europos Sąjungos, siekdamos aprašyti galimus variantus į nacionalinę teisę. Būtent valstybėms narėms yra paliekama diskresija nuspręsti ar elementai sudarantys nusikalstamą veiką (pobūdį ir kontekstą) yra priskiriami prie terorizmo vertinant ar atlikti veiksmai siekia įbauginti visuomenę, destabilizuoti šalies struktūras. Dėl šios priežasties toks pats nusikaltimas gali būti vertinamas skirtingai tarp valstybių narių ir su teroristine veikla susiję asmenys gali likti nepastebėti dėl teisinių trūkumų nusikalstamos veikos apibrėžime.
2. ES terorizmo rūšis atskiria pagal motyvacinį elementą. Daugiausiai dėmesio skiriama religinėms bei politinio pobūdžio teroristų grupėms. Motyvacinis šaltinis išplaukia iš siekiamų tikslų bei pokyčių tipo: religija motyvuotoms grupėms galima priskirti siekį sukurti valstybę veikiančia Dievo įstatymų pagrindu, taip pat šis terorizmas suaktyvėja paskatinamas keršto; politinės ideologijos motyvuotoms teroristinėms grupėms nėra būdinga savižudybė, kaip religinėms. Čia vyrauja ideologinės kraštutinės pažiūros bei anarchizmas. Siekiai vyrauja nuo visos politinės sistemos iki socialinių struktūrų pakeitimų; taip pat galimi ir šių grupių susikirtimai, kur motyvuojantis elementas gali būti ir religija, ir politika. Toks skirstymas atspindi ne tik senąsias teroristines grupuotes, bet pagal veikimo principą bei tikslų pobūdį padeda priskirti naujas grupes bei atsiskiriančias šakas prie vienos ar kitos rūšies terorizmo.

3. Finansinės bei nefinansinės kredito įstaigos bei bankai, oro uostai, geležinkeliai, transporto kompanijos, šalies bei pasienio pareigūnai - pirmoji ES gynybinė linija kovoje su terorizmu. Jie užtikrina ne tik kasdienę stebėseną, bet ir stengiasi užkirsti kelią svarbiausiems terorizmo „išgyvenimo“ šaltiniams, taip užkertant galimybę finansuoti veiklą, gabenti su veikia susijusias medžiagas, taip pat keliauti nusikalstamais tikslais. Itin daug reikalavimų taikoma būtent su terorizmu finansavimu susijusioje srityje, šią prevenciją užtikrina ne tik finansinės bei nefinansinės įstaigos, bet ir Sąjungos žvalgybinės institucijos. Daug informacijos apie naujas terorizmo tendencijas pateikia būtent viešo bei privataus sektoriaus įmonės bei įstaigos, kurią vėliau tikrina atsakingos valstybės bei ES institucijos. Pastebint šių grandžių svarbą, atsižvelgiant į naujas silpnąsias valstybių narių vietas bei galimą tobulėjimą kovoje su terorizmu, ES atnaujina ir pildo įstatymus bei taisykles, kuriomis besivadovaujanti įmonės bei įstaigos gali užkirsti kelią terorizmui. Taigi, Sąjungos tikslas, užkirsti kelią radikalėjimui ir terorizmui, įgyvendinamas būtent per įmones bei įstaigas, atskiriant teroristus nuo pagrindinių „maitinimo“ išteklių, taip siekiant priversti šias bendruomenes sunykinti iš vidaus. Atsižvelgiant į ES politiką, galima teigti, kad toks reguliavimas išliks ir toliau.
4. Europos Sąjungos tikslas kovoje su terorizmu – užkirsti šiai nusikalstamai veikai kelią ir įtvirtinti saugią bendriją be sienų. Reikia pripažinti, kad atsižvelgiant į terorizmo tendencijas, kinta ir ES darbotvarkė. Daugiausiai dėmesio skiriama į apsauginį bei reakcijos momentus, siekiant panaikinti bet kokias tiksluose bei veiksmuose iškilusias politines ar veikimo spragas. Viena iš šių spragų yra “bendrijos be sienų” siekis, kurio užtikrinimas yra susijęs su visomis organizuoto nusikalstamumo veikomis ir specialiai nepaliečia terorizmo problematikos. Skirtingai nei JAV, Sąjunga nevykdo aktyvios karo politikos prieš terorizmą. Europos sąjungos tikslo pasiekimas apibrėžtas konkrečiomis taikymo priemonėmis, kurias turi užtikrinti įstatymai bei papildomos institucijos. Šios ES institucijos vykdo daugiau stebėjimo, planavimo bei bendradarbiavimo pagalbos funkcijas, taip siekiant patraukti su teroristine veikla siejamus asmenis ir juos identifikuoti. Tačiau Sąjunga neturi bendrinio baudžiamumo politikos ir įstatymai labiau apibrėžia kriminalizavimą ir galimus bausmės minimumus bei maksimumus.

5. Sąjungos taikomos priemonės užkirsti terorizmui kelią yra labiau prevencinio pobūdžio. Galima teigti, kad Sąjunga daugiausiai dėmesio skiria būtent prevencinei darbo sričiai bei uždaviniams įgyvendinti. Siekiant kontroliuoti terorizmą Sąjungoje, svarbų vaidmenį vaidina žvalgybos bei kriminalinės žvalgybos subjektų efektyvi veikla, kuri aktyviai prisideda prie prevencinių uždavinių vykdymo. Prevenciniai uždaviniai įgyvendinami Sąjungos žvalgybinių institucijų. Siekiant tinkamai įgyvendinti priemones bei uždavinius, ES pateikia tam tikras taisykles teisiniuose aktuose. Visos Sąjungos taikomos priemonės ir uždaviniai yra daugiau ar mažiau susiję su baudžiamąja teise. Baudžiamosios priemonės padeda įgyvendinti visas keturias darbo sritis priskiriamus uždavinius: prevenciją, apsaugą, persekiojimą bei reagavimą. Baudžiamosios priemonės kaip veikos kriminalizavimas, keitimosi informacija gerinimas bei sąjungos sienų apsaugos stiprinimas yra tik keletas iš priemonių taikomų bendrijos mastu ir gali būti tiesiogiai įgyvendinami pasitelkiant baudžiamąsias teises priemones. Tačiau tiesiogiai baudžiamosios teisės sritis priskiriamų teisės aktų liečiančių kovą su terorizmu Sąjungos lygmenyje nėra daug ir daugiausiai nuostatų dėl baudžiamųjų priemonių taikymo yra ES kovos su terorizmu direktyvoje.

6. Lietuvoje ES kovos su terorizmu politika turėjo didelę įtaką teisei sistemai. Lietuvos įmonės ir įstaigos remiasi išleistomis direktyvomis, taip pat buvo išplėstas ir papildytas baudžiamasis kodeksas. Taip siekiama teisingo nubaudimo sistemos. Daugiausiai pakeitimų baudžiamajame kodekse atsirado po direktyvos dėl kovos su terorizmu. Galima teigti, kad Lietuva yra įgyvendinusi praktiškai visus tarptautinius įsipareigojimus kovoje su terorizmu ir atitinka Sąjungos taikomus standartus. Ir nors kovos su terorizmu direktyva yra pilnai perkelta į Lietuvos nacionalinius teisinius aktus, yra aptinkama straipsnių, kurie buvo neteisingai perkelti į baudžiamąjį kodeksą ir galintys sudaryti didesnių bėdų bendradarbiavimo su kitomis teisinėmis valstybėmis srityje. Lietuvoje už teroristinius nusikaltimus, jei dėl išpuolio nukentėjo bent vienas asmuo yra numatyta laisvės atėmimo bausmė iki gyvos galvos. Tačiau yra valstybių, kurių įstatymai tokios bausmės nenumato ir, pavyzdžiui Norvegijoje, asmuo už tą patį nusikaltimą gali būti nuteistas iki 21 metų laisvės atėmimo bausme. Skirtumai tarp valstybių teisinės sistemos ir teroristinių veiksmų interpretavimo, sukuria teisei nepalankią aplinką. Norint suvienodinti nusikalstamos veikos vertinimą ir

užtikrinti, kad asmenys siejami su teroristinėmis grupuotėmis neliktų nenubausti dėl teisinio vertinimo ir sistemos skirtumų, valstybės narės galėtų susitarti ir perduoti bylas susijusias su terorizmu tarptautiniam baudžiamajam teismui, kuris šiuo metu yra atsakingas už bylas dėl nusikaltimų žmogiškumui.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. 2017 m. Kovo 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) Nr.2017/541 dėl kovos su terorizmu ir Tarybos pamatinio sprendimo 2002/475 / TVR pakeitimo ir Tarybos sprendimo 2005/671 / TVR pakeitimo.
2. Visuotinė Žmogaus teisių deklaracija. *Teisės aktų registras*, 1948, 217 A (III). Jungtinių Amerikos Valstijų Baudžiamasis kodeksas. 1926, 18, 22 antraštinės dalys.
3. 1999 m. Liepos 1 d. Islamo konferencijos organizacijos konvencija dėl kovos su tarptautiniu terorizmu.
4. Prancūzijos Baudžiamasis kodeksas (1994).
5. Norvegijos Baudžiamasis kodeksas (2005).
6. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo. *Valstybės žinios*, 2002-06-07, Nr. 56-2233.
7. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso 250⁴, 250⁵, 252² straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 250⁶ straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. *Teisės aktų registras*, 2016-05-04, nr. 11154.
8. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
9. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. kovo 15 d. direktyva (ES) 2017/54 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR. *OJ L 88, p. 6*.
10. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. gegužės 11 d. reglamentas (ES) 2016/794 dėl Europos Sąjungos teisėsaugos bendradarbiavimo agentūros (Europol), kuriuo pakeičiami ir panaikinami Tarybos sprendimai 2009/371/TVR, 2009/934/TVR, 2009/935/TVR, 2009/936/TVR ir 2009/968/TVR. *OJ L 135, p. 53*.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. birželio 20d. direktyva (ES) 2019/1153 kuria nustatomos taisyklės dėl paprastesnio finansinės ir kitos informacijos naudojimo tam tikrų nusikalstamų veikų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo už jas tikslais ir kuria panaikinamas Tarybos sprendimas 2000/642/TVR. *OJ L 186, p. 122*.
12. Europos Parlamento ir Tarybos 2018 m. gegužės 30 d. direktyva (ES) 2018/843, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos ir iš dalies keičiamos direktyvos 2009/138/EB ir 2013/36/ES. *OL L 156, p. 43*.

13. Europos Parlamento ir Tarybos 2015 m. gegužės 20 d. direktyva (ES) 2015/849 dėl finansų sistemos naudojimo pinigų plovimui ar teroristų finansavimui prevencijos, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 648/2012 ir panaikinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/60/EB bei Komisijos direktyva 2006/70/EB. *OL L 141, p. 73.*
14. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. kovo 15 d. direktyva (ES) 2017/541 dėl kovos su terorizmu, pakeičianti Tarybos pamatinį sprendimą 2002/475/TVR ir iš dalies keičianti Tarybos sprendimą 2005/671/TVR. *OL L 88, p. 6.*
15. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. gegužės 17 d. direktyva (ES) 2017/853, kuria iš dalies keičiama Tarybos direktyva 91/477/EEB dėl ginklų įsigijimo ir laikymo kontrolės. *OL L 137, p. 22.*
16. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. balandžio 27 d. direktyva (ES) 2016/681 dėl keleivio duomenų įrašo (PNR) duomenų naudojimo teroristinių nusikaltimų ir sunkių nusikaltimų prevencijos, nustatymo, tyrimo ir patraukimo už juos baudžiamojon atsakomybėn tikslais. *OL L 119, p. 132.*
17. Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. kovo 15 d. reglamentas (ES) 2017/458, iš dalies keičiantis Reglamentą (ES) 2016/399 dėl sustiprintų atitinkamų duomenų bazių patikrinimų prie išorės sienų. *OJ L 74, p. 1.*
18. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. kovo 9 d. reglamentas (ES) 2016/399, dėl taisyklių, reglamentuojančių asmenų judėjimą per sienas, Sąjungos kodekso (Šengeno sienų kodeksas).
19. Europos Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir Socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui: radikalizacijos , dėl kurios kyla smurtinio ekstremizmo pavojus, prevencijos rėmimas. Briuselis, 2016, p. 14, COM (2016) 379 final.
20. Europos Parlamento ir Tarybos 2016 m. rugsėjo 12d. reglamentas dėl teroristinio turinio platinimo internete prevencijos. Briuselis, COM(2018) 640 final, 2018/0331(COD), p. 2.
21. Europos Komisijos 2020 m. rugsėjo 30 d. ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai remiantis Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (EU) 2017/541 29 straipsnio 1 dalimi ir keičiantis Tarybos 2017 m. Kovo 15 d. sprendimą dėl kovos su terorizmu 2002/475/JHA ir iš dalies keičiantis Tarybos sprendimą 2005/671/JHA. Briuselis, COM (2020) 619 final, p. 4.

Specialioji literatūra:

22. GUTAUSKAS, A.; KALESNYKAS, R.; ir PETROŠIUS, D. (2004) *Terorizmas ir jo prevencijos Lietuvoje problema*. Vilnius: Jurisprudencija, p. 26.
23. SMITH, L. Brent (1994). *Terrorism in America– Pipe Bombs and Pipe Dreams*. State University of New York, p.5; 12. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3mzFG8J>
24. KEEFER, P., LOAYZA, N.(2008). *Overview: Terrorism, Economic Development, and Political Openness*. Cambridge University Press, p. 6. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3a0MS8A> [žiūrėta 2021-02-24]
25. BAKKER, E. (2006). *Jihadi terrorists in Europe: their characteristics and the circumstances in which they joined the jihad: an exploratory study*. Nyderlandai, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, p. 8. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3d6LaET>
26. US ARMY COMMAND AND GENERAL STAFF COLLEGE. *Military Review: Controlling Chaos?*. The Professional Journal of the United States Army, Command and general staff school, Kansas, 1995. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/2QgwQ3m>
27. TAULBEE J. L. (2009). *International Crime and Punishment; A Guide to the Issues*, Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3sdJOfS>
28. LEWIS J. E. (2004). *Animal Rights Extremism and Ecoterrorism*, Washington DC. Prieiga per internetą: <https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/animal-rights-extremism-and-ecoterrorism>
29. DAYSON W. (2001). *The Emergence of Special – Interest / Single-Issue Terrorism*, Tallahassee, Florida: Institute for Intergovernmental Research. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3d4edZs>
30. WATSON D. L. (2002). *The Terrorist Threat Confronting the United States*, Washington. Prieiga per internetą: <https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/the-terrorist-threat-confronting-the-united-states>
31. BUSH G. (1988). *Terrorist Group Profiles*, Washington: U. S. Government. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/39XMzM0>
32. NAMAMAVIČIUS J. (2015). *Europos Sąjungos pagrindinės teisės baudžiamosios justicijos kontekste*. Vilnius, Teisės Problemos. Nr. 3 (89), p. 5.

33. VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ (ESTEP) 2012m. sausio 10 d. galutinė tyrimo ataskaita: *Europos Sąjungos teisės plėtros ir įgyvendinimo sistemos Lietuvos Respublikoje veiksmingumo stiprinimas*, p. 9. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3dQCqlq>
34. BROCKHOFF, S., KRIEGER, T., MEIERRIEKS, D. *Looking Back on Anger: Explaining the Social Origins of Left-Wing and Nationalist-Separatist Terrorism in Western Europe, 1970-2007*. CESifo Working Paper, Center for Economic Studies and ifo Institute (CESifo), Munich, 2012, p. 3. Prieiga per internetą: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/57943/1/715581481.pdf>
35. BAYER J., BARD P. *Hate speech and hate crime in the EU and the evaluation of online content regulation approaches*. Brussels, 2020, p. 30. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU\(2020\)655135_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/655135/IPOL_STU(2020)655135_EN.pdf)
36. KOEHLER, Daniel. *Right-wig Terrorism in the 21st Century: The National socialist Underground and the history of terror from the Far-Right in Germany*. Routledge, New York, 2017, p. 3. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3g4sHuw>
37. CHALIAND, G., BLIN. *The history of terrorism from antiquity to ISIS*. University of California Press, Oakland, California, 2017, p. 26. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3g3qPSx>
38. LAQUER, Walter. *A history of terrorism*. Transaction Publishers. New York, 1997, p. 11. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3ebd3d>
39. Committee of Homeland Security. *The transportation security administration's progress in enhancing homeland security*. U.S. Governments printing office, Washington, 2004, p. 4. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3a88b8e>
40. ROTH, J., GREENBURG, D., WILLE, S. *National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States: Monograph on Terrorist Financing*. Staff Report to the Commission, 2005, p. 53. Prieiga per internetą: https://govinfo.library.unt.edu/911/staff_statements/911_TerrFin_Monograph.pdf

Teismų praktika:

41. Norvegija, Oslo apygardos teismas. 2012 m., rugpjūčio 24 d., sprendimas Nr. TOSLO-2011-188627-24.
42. Teisingumo teismo (antroji kolegija) sprendimas 2012 m. liepos 19 d., sprendimas byloje C-278/12 PPU, dėl Raad van State (Nyderlandai) 2012 m. birželio 4 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2012 m. birželio 8 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo pateikti prejudicinį sprendimą byloje.

Kita praktinė medžiaga:

43. History.com Editors. *September 11 Attacks* (modified 2020). A&E Television Networks, 2010. Prieiga per internetą: (<https://www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks>).
44. History.com Editors. *Terrorists attack London Bridge* (modified 2019). A&E Television Networks, 2018. Prieiga per internetą: <https://www.history.com/this-day-in-history/terrorists-attack-london-bridge>
45. History.com Editors. *A Timeline of the U.S.-Led War on Terror* (modified 2020). A&E Television Networks, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.history.com/topics/21st-century/war-on-terror-timeline>
46. *Europe's fight against terror*. At a glance, European parliament, European Youth Event, 2018. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3dQDBBe>
47. *European Counter Terrorism Centre- ECTC*. Europol. Prieiga per internetą: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc> [žiūrėta 2020 gruodžio 16 d.]
48. IMMENKAMP, B., SGUEO, G., VORONOVA, S., DOBREVA, A. *The fight against terrorism. EU policies- delivering for citizens*. European Parliament, PE 635.561, 2019, p. 1. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635561/EPRS_BRI\(2019\)635561_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/635561/EPRS_BRI(2019)635561_EN.pdf)
49. RADJENOVIC, Anja. *Protection of EU external borders. EU policies- delivering for citizens*. European Parliament, PE 630.316, 2019, p. 3. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630316/EPRS_BRI\(2018\)630316_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630316/EPRS_BRI(2018)630316_EN.pdf)
50. *Terrorism in the EU: terror attacks, deaths and arrests in 2019*, 2020. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/2POWhJC>.
51. *Security Union: A Counter-Terrorism Agenda and stronger Europol to boost the EU's resilience*. Pranešimas spaudai. Briuselis, 2020. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3s2vQgr>.
52. ADOMAITYTĖ, Edita. *Europos Sąjungos kovos su terorizmu politikos įgyvendinimas, pagrįstumas ir veiksmingumas atsižvelgiant į šiuolaikinius terorizmo pokyčius*. Kaunas, 2018, p. 8. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3232sMw>

53. VASILIAUSKIENĖ, Violeta. *Kova su terorizmu tarptautinės humanitarinės teisės kontekste*. Vilnius, 2014, p. 8.
54. PAWLAK, Patryk. *Terorizmo apibrėžimų supratimas*. Europos Parlamento tyrimų tarnyba, 2015. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3mFocaP>
55. LORD CARLILE OF BERRIEW. *The Definition of Terrorism*. TSO (The Stationery Office), London, 2007, p.23.
56. *EU Terrorism Situation & Trend Report (Te-Sat)*. Europol, European Union Agency for Law Enforcement Cooperation, 2020. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3s1iCkg>
57. Europol. *Terrorism*. Prieiga per internetą: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/terrorism> [žiūrėta 2021-01-12]
58. U.S. Department of State. *1995 Patterns of Global Terrorism*. Office of the Coordinator for Counterterrorism Release, 1996. Prieiga per internetą: https://fas.org/irp/threat/terror_95/tereur.htm
59. CNN Editorial Research. *ISIS Fast Facts* (modified on 2020). Prieiga per internetą: <https://edition.cnn.com/2014/08/08/world/isis-fast-facts/index.html>
60. CALLIMACHI, R., HASSAN, F. *Abu Bakr al-Baghdadi, ISIS Leader Known for His Brutality, Is Dead at 48* (modified on 2019). New York Times, Washington, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2019/10/27/world/middleeast/al-baghdadi-dead.html>
61. ARRAF, J., HASSAN F. U.S. *Airstrike Kills Top ISIS Leader in Iraq*. New York Times, 2021. Prieiga per internetą: <https://www.nytimes.com/2021/01/29/world/middleeast/us-airstrike-kills-top-isis-leader-in-iraq.html>
62. PIKE, John. *A Report on the PKK and Terrorism*. Federation of American Scientists, 2004. Prieiga per internetą: <https://fas.org/irp/world/para/docs/mfa-t-pkk.htm>
63. *Conflict in Ukraine* (modified on 2021). Global Conflict Tracker, Council on Foreign Relations. Prieiga per internetą: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>
64. BRZOZOWSKI, Alexandra. *Ukraine's government and pro-Russian separatists agree ceasefire deal*. Euractiv, 2020. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/323sWOf>
65. D. Grybauskaitė: *Rusijos veiksmai Kerčėje – tiesmukas agresyvus karas prieš Ukrainą*. LRT, Lietuva, 2018. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3dZvQc2>

66. EEAS Press Team. *Seven years since Russia's illegal annexation of Crimea*. Bruxelles, 2021, Unique ID: 171215_24. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/2PVmrdK>
67. VAN SLYKE, S., WOOD, J. *Terrorism and new ideologies*. Risk Map, 2018, p. 2. Prieiga per internetą: <https://www.controlrisks.com/-/media/3c6cfbc84397463bbe955f1c844cf78e.ashx>
68. JONES, S., DOXSEE, C. *The Escalating Terrorism Problem in the United States*. Center for Strategic and International Studies, 2020. Prieiga per internetą: <https://www.csis.org/analysis/escalating-terrorism-problem-united-states>
69. European Council, Council of the European Union. *EU's response to the terrorist threat*. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/> [žiūrėta 2021 sausio 16 d.]
70. Council of the European Union. *The European Union Counter-terrorism strategy*. Brussels, 2005. Prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/EN/pdf>.
71. European Commission. *Borders and security*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/policies/borders-and-security_en [žiūrėta 2021 vasario 3d.]
72. European Commission. *Anti-money laundering and counter terrorist financing*. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/2PP3EAZ> [žiūrėta 2021 kovo 23 d.]
73. Europos Parlamentas Faktų apie Europos Sąjungą suvestinė. *Teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose*. Europos Parlamentas. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/155/teisminis-bendradarbiavimas-baudziamosiose-bylose> [žiūrėta 2020 balandžio 7d.]
74. *Kova su terorizmu: ES priemonių apžvalga* (atnaujinta 2020). Naujienos, Europos Parlamentas, 2018. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3wY0RGn>
75. *EU Sanctions Map* (modified 2021-04-06). Prieiga per internetą: <https://www.sanctionsmap.eu/#/main> [žiūrėta 2021 m. balandžio 7 d.].
76. Europos komisija. *Counter terrorism and radicalisation*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/counter-terrorism_en [žiūrėta 2021 m. balandžio 04 d.].
77. *Understanding the International Criminal Court*. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/2QbP867> [žiūrėta 2021 m. balandžio 6 d.].

78. *A short history of NATO*. Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm [žiūrėta 2021 m. balandžio 06 d.].
79. Countering terrorism (modified 2021). Prieiga per internetą: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_77646.htm [žiūrėta 2021 vasario 12 d.]
80. JENKINS J. P. *Red Brigades* (modified 2018-02-12). Prieiga per internetą: <https://www.britannica.com/topic/Red-Brigades/additional-info> [žiūrėta 2021 m. balandžio 03d.].
81. KONOPKO K. *Atskleidė daugiau detalių apie planuotą teroro aktą Vilniuje: studentui sutrukdė klaida, turėjo daugiau sprogmenų* (modifikuota 2020-07-13). Prieiga per internetą: <https://www.lrytas.lt/lietuvosdiena/kriminalai/2020/06/26/news/teismui-perduota-byla-del-pasikesinimo-ivykdyti-teroro-akta-vilniuje-15410868/> [žiūrėta 2021 m. balandžio 02 d.].
82. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. *Kova su terorizmu* (modifikuota 2021.02.11). Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3t9OVyB> [žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.].
83. The National Counterterrorism Center. *How we work*. Prieiga per internetą: <https://www.dni.gov/index.php/nctc-how-we-work> [žiūrėta 2021 m. kovo 27 d.]
84. Europos Parlamentas. *Laisvas asmenų judėjimas*. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/lt/sheet/147/laisvas-asmenu-judejimas> [žiūrėta 2021 m. kovo 27 d.].
85. Eurpol. *About Europol*. Prieiga per internetą: <https://www.europol.europa.eu/about-europol> [žiūrėta 2021 m. balandžio 4 d.].
86. Council of the EU. *Schengen borders code: Council adopts regulation to reinforce checks at external borders*. 2017. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/325zkEn>
87. Frontex. *Who we are*. Prieiga per internetą: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/foreword/> [žiūrėta 2021 kovo 17 d.]
88. Frontex. *EU-wide picture*. Prieiga per internetą: <https://frontex.europa.eu/we-know/eu-wide-picture/> [žiūrėta 2021 kovo 18 d.]
89. European Council, Council of the European Union. *Timeline: EU's fight against terrorism*. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/history-fight-against-terrorism/> [žiūrėta 2021 m. kovo 23 d.].

90. European Council, Council of the European Union. *EU terrorist list*. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/terrorist-list/> [žiūrėta 2021 kovo 2 d.]
91. GANOR, Boaz. *Special report, Terrorism isterrorism: The Christchurch terror attack from an Israeli CT perspective*. ASPI, 2020, p. 12, 14. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3253eZF>
92. STAŠAITYTĖ, V., ŠKULTINAITĖ, A. *Po teroristinės atakos Naujojoje Zelandijoje auga žuvusiųjų skaičius*. Verslo žinios, 2019. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2019/03/15/naujaja-zelandija-sukrete-mirtini-ispuoliai-mecetese>
93. *Office of the historian. North Atlantic Treaty Organization (NATO)*, 1949. Prieiga per internetą: <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/nato> [žiūrėta 2021 sausio 27 d.]
94. DE MORA-FIGUEROA, Dagmar. *NATO's response to terrorism*. Nato review, 2005. Prieiga per internetą: <https://www.nato.int/docu/review/articles/2005/09/01/natos-response-to-terrorism/index.html>
95. *Transportation Security Timeline*. Prieiga per internetą: <https://www.tsa.gov/timeline> [žiūrėta 2021 vasario 17 d.]
96. *Security & Safety: What is the EU doing to improve security and safety of transport in the EU?*. European Commission. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/transport/themes/security_en [žiūrėta 2021 kovo 13 d.]
97. European Commission. *Restrictive measures (sanctions)*. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3mJsVZk> [žiūrėta 2021 balandžio 7 d.]
98. European Commission – Restrictive measures. *Sanctions or restrictive measures*. 2008, p. 5. Prieiga per internetą: https://eeas.europa.eu/archives/docs/cfsp/sanctions/docs/index_en.pdf
99. MCDOWELL, J., NOVIS, G. *The consequences of money laundering and financial crime*. Economic Perspectives, An Electronic Journal of the U.S. Department of State • Vol. 6, No. 2, 2001, p. 1.
100. FATF. *Money Laundering*. Prieiga per internetą: <http://www.fatf-gafi.org/faq/moneylaundering/#d.en.11223> [žiūrėta 2021 sausio 21 d.]
101. FATF. *Operational reports on fighting terrorist financing*. Prieiga per internetą: <https://www.fatf-gafi.org/media/fatf/content/images/TF-operational-reports-brochure.pdf> [žiūrėta 2021 sausio 14 d.]

102. PHILIPOSE Rahel, *Explained: 5 years after terror attack, why Charlie Hebdo has reprinted caricatures of the Prophet*, 2020. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3mEwWOq>
103. Office of the United Nations. High Commissioner for Human Rights. *Fact Sheet No. 32, Human Rights, Terrorism and Counter-terrorism*. Geneva, 2008, p. 17. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet32en.pdf>
104. WASKIEWICZ Todd, *Friend of a Friend Influence in Terrorist Social Networks*. Air Force Research Laboratory, AFRL/RIEA, Rome, NY, 2012, p. 4.
105. Europos Parlamentas. *Kova su terorizmu: ES priemonių apžvalga*. 2018, (atnaujinta 2020-11-17). Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/security/20180316STO99922/kova-su-terorizmu-es-priemoniu-apzvalga>
106. *Fight against the financing of terrorism. Migration and Home Affairs, An official website of the European Union*. Prieiga per internetą: <https://bit.ly/3thRvTk> [žiūrėta 2021 balandžio 3 d.]
107. SAYFRED Philippa, *A European Intelligence Service?: Potentials and Limits of Intelligence Cooperation at EU Level*, 2017. Prieiga per internetą: : <http://www.jstor.com/stable/resrep22196>

SANTRAUKA

Kovos su terorizmu baudžiamosios teisinės priemonės Europos Sąjungoje

Vakarė Pauliukevičiūtė

Šiame magistriniame darbe analizuojama kovos su terorizmu baudžiamosios teisinės priemonės Europos Sąjungoje tema, nagrinėjant Sąjungos bei valstybių narių teisės aktus, lyginant teisės aktus su Sąjungai nepriklausančių valstybių įstatymais. Taip pat analizuojamos reikšmingos ataskaitos, teismų praktika, mokslininkų išvados specialiojoje literatūroje bei jų vertinimai šioje srityje. Darbe nagrinėjama terorizmo sąvoka bei problematika, ES pateiktos terorizmo rūšys bei jų skirtumai, istorinė raida.

Daugiausiai dėmesio darbe skiriama Europos Sąjungos taikomoms priemonėms siekiant kovoti su terorizmu, vertinant šių taikomų priemonių efektyvumą. Atskleidžiami su sienų kontrole, sankcijomis, pinigų plovimo bei terorizmo finansavimo prevencijos, duomenų saugyklomis bei informacinėmis sistemomis, socialinės erdvės kontrole, susiję klausimai. Nagrinėjamos kovai su terorizmu užtikrinti ES sukurtos institucijos, kurių nuolatinė bei pagrindinė veikla yra stebėseną, prevencija ir bendradarbiavimas. Ypatingas dėmesys darbe skiriamas atskiroms ES bei valstybių narių institucijoms, kaip finansinės bei nefinansinės įstaigos bei įmonės, bankai, keleivių ir krovinių judėjimo paslaugas teikiančios institucijos, atskleidžiant joms pavestus prevencinius, apsauginius bei reagavimo uždavinius. Analizuojami pagrindiniai ES teisės aktai skirti kontroliuoti terorizmą baudžiamosiomis teisinėmis priemonėmis, atskleidžiant jų reikšmę bei priskiriant juos prie atitinkamų ES taikomų priemonių šioje srityje. Taip pat darbe atskleidžiama, kaip ES priemonės kovoje su terorizmu įgyvendinamos Lietuvoje, analizuojant ES kovos su terorizmu direktyvos įtaką Lietuvos įstatymams, ir lyginant baudžiamąjį kodeksą su ES bei kitų pasaulio valstybių baudžiamaisiais įstatymais.

SUMMARY

Criminal law measures to combat terrorism in the European Union

Vakarė Pauliukevičiūtė

This master's thesis analyzes the topic of criminal law measures in the fight against terrorism in the European Union, examining the legislation of the Union and the Member States, comparing the legislation with the laws of non-Union countries. Significant reports, case law, conclusions of scientists in special literature and their evaluations in this field are also analyzed. The paper examines the concept and problems of terrorism, the types of terrorism presented by the EU and their differences, historical development.

The work focuses on the measures taken by the European Union to combat terrorism, assessing the effectiveness of these measures. Issues related to border control, sanctions, prevention of money laundering and terrorist financing, data warehouses and information systems, control of social space, are revealed. It examines the institutions set up by the EU to combat terrorism, whose ongoing and core activities are monitoring, prevention and cooperation. The work pays special attention to individual EU and Member State institutions, such as financial and non-financial institutions and companies, banks, institutions providing passenger and freight movement services, revealing the preventive, protective and response tasks assigned to them. The main EU legislation aimed at controlling terrorism through criminal law is analyzed, revealing its significance and classifying it as one of the relevant EU measures in this field. The paper also reveals how EU measures in the fight against terrorism are implemented in Lithuania, analyzing the impact of the EU Counter-Terrorism Directive on Lithuanian law, and comparing the Criminal Code with the criminal laws of the EU and other countries of the world.